

Joanna Kryszak Brattsti

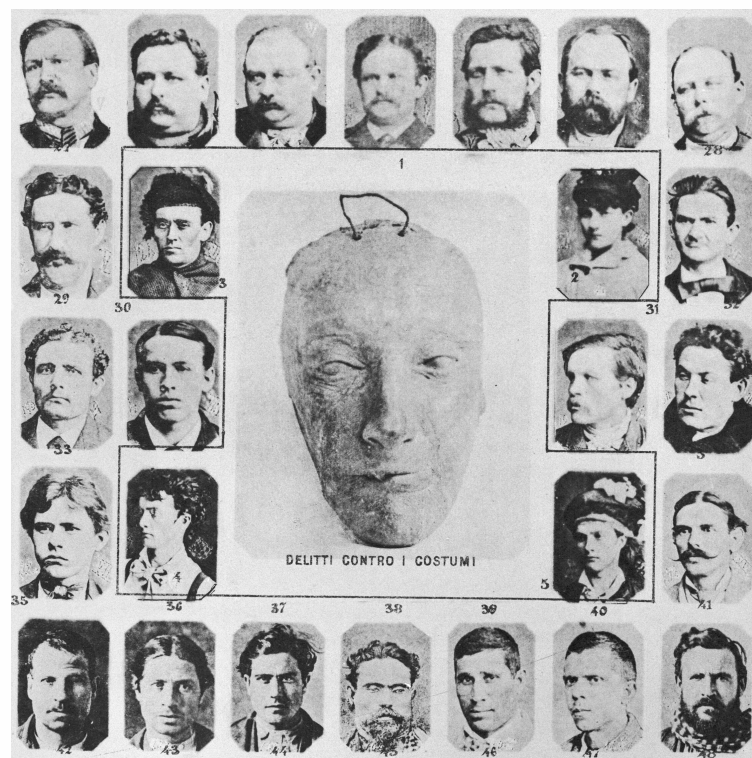
## *Delinquente Nato*

Forståelser av Cesare Lombrosos teorier i Norge  
1890-1910

**Mai 2022**

**NTNU**

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.  
Det humanistiske fakultet  
Institutt for historiske studier



**Bacheloroppgave**

**2022**





Joanna Kryszak Brattsti

## ***Delinquente Nato***

Forståelser av Cesare Lombrosos teorier i Norge  
1890-1910

Bacheloroppgave  
Mai 2022

### **NTNU**

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.  
Det humanistiske fakultet  
Institutt for historiske studier

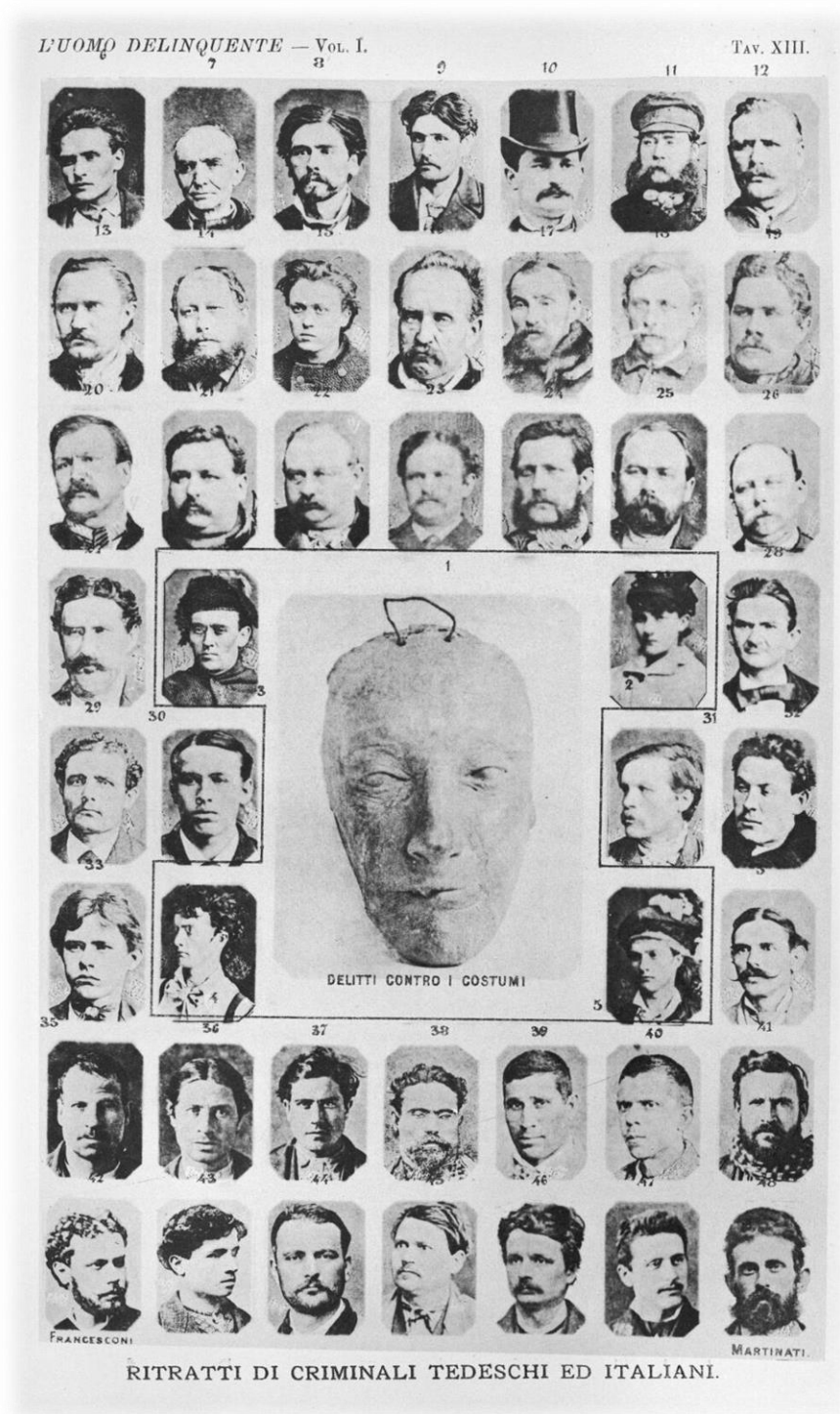


Kunnskap for en bedre verden



# *Delinquente Nato*

Forståelser av Cesare Lombrosos teorier i Norge 1890-1910



Joanna Kryszak Brattsti

<sup>1</sup> Forsidebilde: Fotografier av antatte forbrytere fra Lombrosos bok om forbrytermennesket.

## Innhold

<b>1. Problemstilling</b> .....	<b>3</b>
<b>1.1. Introduksjon</b> .....	<b>4</b>
<b>1.2. Metode og kilder</b> .....	<b>6</b>
<b>1.3. Historiografi</b> .....	<b>8</b>
<b>2. Den kriminalantropologiske kongress</b> .....	<b>9</b>
Avisens objektivitet?.....	10
<b>2.1 Den fødte forbryter - en død teori?</b> .....	<b>13</b>
Avisens perspektiv .....	13
<b>2.2 Vitenskapelige tidsskrift</b> .....	<b>18</b>
Norsk magasin for lægevitenskapen .....	18
Tidsskrift for nordisk retsmedisin og psykiatri.....	19
<b>2.3 Fagmiljøets mening om Lombroso og hans teorier – Hans Evensen, Henrik Dedichen og Francis Hagerup</b> .....	<b>21</b>
Francis Hagerup .....	21
Henrik Dedichen .....	23
Hans Evensen .....	25
Oppsummering – Hagerup, Dedichen og Evensen .....	30
<b>3. Konklusjon</b> .....	<b>31</b>
<b>Referanseliste:</b> .....	<b>35</b>

---

<sup>1</sup> Cesare Lombroso, *l'Uomo Delinquente*, Turin: Fratelli Bocca Editori, 1889. Volume I Table XIII 47. CC BY 4.0



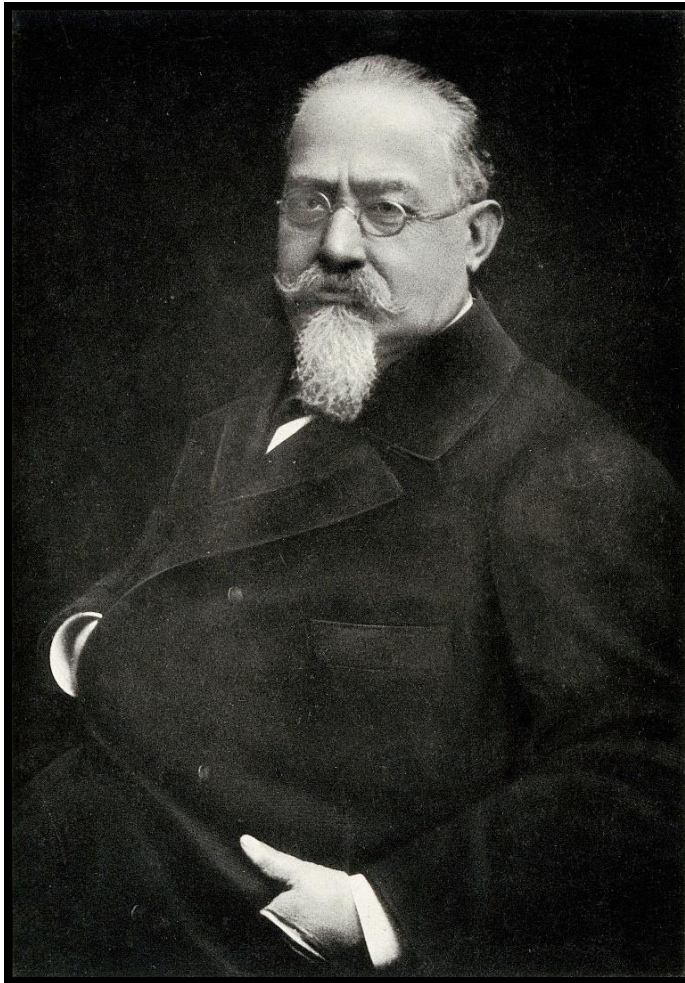
## 1. Problemstilling

Denne oppgaven tar utgangspunkt i en uttalelse som ble formidlet under den tredje kriminalantropologiske kongressen i 1892, hvor de frammøtte hevdet at Cesare Lombrosos teori om *den fødte forbryter* var utdatert og død slik fagmiljøet i sin samtid så det. I denne oppgaven skal jeg drøfte hvorvidt dette stemmer; var det slik at etter denne kongressen i 1892 var teorien om *den fødte forbryter* ikke vurdert som relevant? Eller var interessen rundt den fortsatt der? Jeg skal også diskutere hvordan denne teorien blir formidlet og forstått i norsk offentlig diskusjon etter 1892, men også innad i fagmiljøet.

I noen tilfeller har det oppstått enkelte feiltolkninger og misforståelser i den samtidige debatten og fremstillingen av Lombrosos teorier. Der hvor disse i stor grad påvirker fremstillingen og forståelsen av Lombrosos teori i oppgavens primærkilder, skal jeg prøve å se hvor misforståelsene eventuelt kom fra og forklare disse kun ved å bruke den samme informasjonen datidens debatt hadde tilgang på.

Jeg skal også undersøke om det er en sammenheng mellom det som blir publisert i avisene og det som blir publisert i vitenskapelige tidsskrifter.

## 1.1. Introduksjon



<sup>5</sup> Illustrasjonsbilde: Cesare Lombroso

Cesare Lombroso, som regnes som kriminalantropologiens far, kom fra en jødisk familie og var født i Verona i 1835.<sup>2</sup> Han var utdannet lege og startet sin praksis i en rekke asyler hvor han begynte sin studie av de sinnssyke.<sup>3</sup> Han ble raskt populær i samtiden for sine kontroversielle teorier som han redegjorde for i sitt flerbindsverk *Criminal Man* eller «Forbrytermennesket» i 1876.<sup>4</sup> Ifølge denne boken, fantes det fire hovedkategorier av en forbryter. *Sinnssyke forbrytere* – dette inkluderte idioter, imbesiler, alkoholikere og epileptikere. *Sporadiske forbrytere* – som navnet tilsier var det forbrytere som kunne ta sjansen og gjøre noe ulovlig av en slags impuls.

*Lidenskapsforbryter* – en forbryter som er drevet av følelser, for eksempel av anger eller kjærlighet, og den siste kategorien som er kanskje den viktigste i Lombrosos verk er *den fødte forbryter* – en forbryter som viser fysiske degenerasjonstegn.<sup>6</sup>

For Cesare Lombroso var degenerasjonsteorien sentral i hans arbeid. Han brukte mesteparten av sin karriere på å studere bilder av forskjellige kriminelle mennesker på utkikk etter abnormiteter i deres utseende. Han studerte nøye deres ansiktstrekk, ører, øyne og neser og mente at hvis disse var unormalt store, eller små, kunne slike kjennetegn sammen med andre degenerasjonstrekk knyttes til atavisme. Atavisme var læren om at man kan arve både fysiske

<sup>2</sup> Lilly, Cullen & Ball 2007: 18

<sup>3</sup> Rafter, Posick & Rocque 2016: 70

<sup>4</sup> Ibid: 71

<sup>5</sup> Portrett av C. Lombroso. Av Dr. A. Mansch's Medical World. CC BY 4.0

<sup>6</sup> Lilly, Cullen & Ball 2007: 19. Degenerasjon betyr «utarting». Lombroso mente at hvis en forbryter viste arvelige kroppslige eller mentale abnormiteter var dette en regresjon, en tilbakegang i evolusjonen.

og psykiske trekk og egenskaper som forplanter seg til individets arvestoff og kommer til uttrykk gjennom flere generasjoner.<sup>7</sup>

Hodeskalle og frenologiske undersøkelser var også et meget viktig punkt i Lombrosos arbeid. Ved å måle hodeskallen til forbrytere, kraniometri, mente Lombroso at han kunne bevise at de kriminelles kranium var avvikende, eksempelvis for små eller misformet, noe han mente beviste at de hadde degenerasjonstrekk i likhet med forbrytermennesket.<sup>8</sup>

Gjennom tiden fikk Lombroso mange tilhengere. Sammen med disse opprettet han en ny skole, den italienske – også kalt den positivistiske skolen.<sup>9</sup> Den italienske skolen forklarte forbrytelsene på bakgrunn av biologiske og arvelige egenskaper hos forbryteren. Denne skolen fikk kritikk og Lombroso begynte å få motstandere. Blant annet den franske skolen som hevdet at det er miljø og påvirkning fra samfunnet som spilte en sentral rolle hos forbryteren og ikke arvelige og biologiske egenskaper ene og alene.<sup>10</sup>

Lombrosos motstandere ble gradvis synlige og tallrike i den kriminalantropologiske verden. Den kriminalantropologiske kongress var en rekke internasjonale kongresser der Lombrosos teorier gradvis ble diskreditert. Under den første kongressen i 1885 spilte Lombroso en stor rolle og hans *fødte forbryter* teori ble anerkjent som et vitenskapelig faktum, men allerede på den andre kongressen i 1889 ble tonen mer kritisk mot Lombroso og hans teorier.<sup>11</sup> Nok en gang var de franske forskere kritiske til tanken om den fødte forbryter – disse mente at denne teorien ikke var tilstrekkelig og at det er flere faktorer som spilte en rolle i hvordan en forbryter ble til, blant annet miljø. Og på den tredje kongressen i 1892 var hverken Lombroso eller hans elever til stede og teorien om *den fødte forbryter* ble offisielt begravet og erklært som vitenskapelig død.<sup>12</sup> Hvorvidt dette stemte, skal jeg undersøke og diskutere i denne oppgaven.

---

<sup>7</sup> Lilly, Cullen & Ball 2007: 19 | Voje 2021

<sup>8</sup> Rafter, Posick & Rocque 2016: 74

<sup>9</sup> Dagbladet «Kriminalistmødet» 19. oktober 1892.

<sup>10</sup> Schaanning 2013: 84

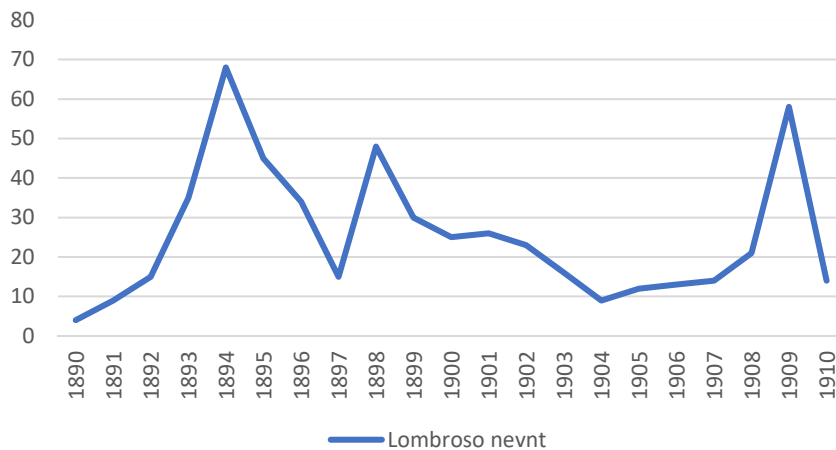
<sup>11</sup> Morgenbladet «Den fjerde kriminalantropologiske Kongres.» av Dedichen. 9. april 1896

<sup>12</sup> Ibid

## 1.2. Metode og kilder

I sin doktoravhandling *Den fødte forbryter* skrev Silje Warberg: «Lombroso og hans kriminalvitenskapelige teori hadde i så måte en betydelig plass i norske medier.»<sup>13</sup> Dette danner et grunnlag for videre forskning og for metoden som blir brukt i denne oppgaven. Aviser fra 1890 til 1910 viste betydelig interesse for Lombroso og hans teorier som vi kan se på tabellen nedenfor og disse blir derfor brukt som en primærkilde. Da søket på

Figur 1.0 Cesare Lombroso i norske aviser



Nasjonalbiblioteket med nøkkelordet 'lombroso' fra 1890 til 1910 ga hele 564 treff blant avisene (figur 1.0), blir bare et utvalg av de mest interessante og relevante artiklene brukt og diskutert i oppgaven.

For å kunne sammenlikne den norske offentlige debatten slik den kom til uttrykk i avisene med debatten innad i fagmiljøet, blir også andre typer primærkilde brukt; vitenskapelige tidsskrifter, foredrag og fagbøker fra tiden 1890 til 1910.

Metoden anvendt for å svare på problemstillingen er hovedsakelig kvalitativ metode, med vekt på nærlesning av innholdet.<sup>14</sup> Prinsippet om Gadammers hermeneutiske sirkel, at innsikt om en kilde og dens helhet fører til ny forståelse om dens deler som igjen fordyper den helhetlige innsikten, underbygger oppgavens metode.<sup>15</sup> I denne oppgaven skal jeg gå i dybden på et utvalg primærkilder. Et utvalg av avisartikler fra starten av 1890-tallet til starten av 1900-tallet blir nærlest, analysert og drøftet, så blir disse sammenliknet med artikler i vitenskapelige tidsskrift og fagmiljøets meninger.<sup>16</sup>

<sup>13</sup> Warberg 2016: 23

<sup>14</sup> Kjeldstadli 2019: 183

<sup>15</sup> Dybvig & Dybvig 2013: 435

<sup>16</sup> Melve & Ryymin 2018: 49. Med nærlesning, eller «close reading» menes det som er det første steget til en analyse; hvordan er en tekst bygd opp? Hvilke uttrykk og ord blir brukt? Er teksten lettlest? Det er det nærlesning handler om.

Aviser, som fysiske rester fra fortiden, er menneskeskapt levninger som vitner om en fortidig virkelighet de ble til i. Anvender vi Kjeldstadli's begrepsforklaring er aviser i denne sammenhengen *meddelende* kilder som bevisst vitner om forhold ut over hva de selv er – en bunt papir. Men videre er samtidige aviser særlig viktige historiske kilder fordi de også er beretninger; de er beskrivende – ikke normativt, og handler om sin tid og kan da brukes til å finne ut hvordan samfunnet var i samtiden.<sup>17</sup> Avisene kan brukes til å finne informasjon som kanskje ikke står noen andre steder og i dette tilfelle, vise tendenser i det norske fagmiljøet, ved at de beretter om sin samtid.<sup>18</sup> Og med det kan vi stille spørsmål som - hvordan formidler avisen informasjonen til folket? Eller hva står avisen selv for?<sup>19</sup>

Utvalget av avisartikler er knyttet til større forskningsdiskusjoner og ikke til tabloid innhold. Det finnes riktignok artikler som er humoristiske eller som tar for seg privatlivet til Lombroso, men disse har sjeldent relevant innhold for oppgaven.<sup>20</sup> Avisartiklene blir sammenlignet og slik kan man se hvordan Lombrosos teorier blir framstilt, særlig hvordan teorien om *den fødte forbryter* ble diskutert etter den tredje kriminalantropologiske kongress i 1892. Vitenskapelige tidsskrifter, foredrag og forelesninger, og samtidige fagbøker blir også brukt for å få et innblikk i fagmiljøets diskusjon og hvorvidt denne utdyper eller avviker fra avisenes fremstilling. Hva fokuserer journalister, redaktører og fagfolket mest på? Er det mye kritikk, eller fascinasjon? Hva ønsker avisene at leserne skal få vite?

Disse spørsmålene blir det viktig å ha i bakhodet, men det er også viktig å huske hvilken tid oppgaven handler om og at det er rundt den tiden «partipressen» oppstod i Norge.<sup>21</sup> Det vil si at redaktører, men også journalister på den tiden var samtidig politikere og hadde, slik de fortsatt har i dag, sine egne interesser og politiske og ideologiske preferanser.<sup>22</sup> Dette byr på en utfordring for historikere som skal tyde aviser som historiske kilder, nettopp fordi man må være kildekritiske, være bevisst partiskhet og prøve å se ting fra flere vinkler.<sup>23</sup>

---

<sup>17</sup> Kjeldstadli 2019: 171

<sup>18</sup> Tjelmeland 2004: 116

<sup>19</sup> Ibid: 117

<sup>20</sup> Bergens Aftenblad «Hos Tolstoj.» 26. oktober 1901. Denne artikkelen beskriver Lombrosos besøk hos Leo Tolstoj.

<sup>21</sup> Ottosen 2010: 19

<sup>22</sup> Fossum & Meyer 2008: 101

<sup>23</sup> Tjelmeland 2004: 117

### 1.3. Historiografi

Lombroso, som en grunnlegger av kriminalantropologien, var og er en stor skikkelse i det internasjonale feltet.<sup>24</sup> Det finnes et bredt utvalg av verk som beskriver Lombrosos liv og virke, som fokuserer mest på hans teorier. Det finnes norske forfattere som Espen Schaanning og Svein Atle Skålevåg som har skrevet noen kapitler om Lombroso.

I sin bok *Utilregnelighet* beskriver Svein Atle Skålevåg i 2016 hvordan den nye viten – kriminalantropologi - med Cesare Lombroso i spissen, ble utformet og førte til et paradigmeskifte, hvor kriminalvitenskapen samarbeidet med rettspsykiatrien og ikke var to adskilte felt.<sup>25</sup>

Espen Schaanning går i sin bok fra 2013 *Kampen om den forbryterske sjel* enda mer i dybden på Lombrosos teorier, der han beskriver hvordan Lombroso arbeidet frem sine resultater. Her nevner Schaanning blant annet noen viktige stikkord i Lombrosos teorier som statistikk, frenologiske undersøkelser, fysiognomikk, biologisk evolusjonisme eller atavisme. Schaanning avslutter sitt kapittel med at Lombrosos teorier skulle bli til grunnpilarer i det som senere skulle hete «rettspsykiatri».<sup>26</sup>

Blant de andre norske historikere og forfattere som har berørt den italienske kriminologen finnes det også en rekke masteroppgaver, for eksempel Elina Svarva Rødals oppgave om hvordan Lombrosos teorier om degenerasjon påvirket og ble forstått av de norske legene Waldemar Bødtker og Hans Evensen. Magnus Krokstad Wass skrev om Hans Evensen og forbryterne ved Kriminalasylet i sin masteroppgave, hvor han også nevner Lombroso og hans kriminalantropologi.<sup>27</sup>

Det finnes naturligvis også internasjonale forfattere som er viktig å nevne. I sin bok *The Criminal Brain* fra 2016, skriver Nicole Rafter om Lombroso og hans forbrytermennesket og beskriver Lombrosos metodikk og hvordan han ble en paradigmeskifter innen sitt felt.<sup>28</sup>

På det kriminologiske feltet er det også viktig å nevne to bøker, derav en redigert av Peter Becker og Richard F. Wetzell fra 2016 med tittelen *Criminals and Their Scientists*.<sup>29</sup> I kapittel seks beskriver Mary S. Gibson Lombrosos teorier og den italienske kriminologiskolen. Et

---

<sup>24</sup> Trondhjems Adresseavis «Lombroso Afgaaet ved Døden.» 22. oktober 1909.

<sup>25</sup> Skålevåg 2016

<sup>26</sup> Schaanning 2013

<sup>27</sup> Rødal 2021 og Wass 2016

<sup>28</sup> Rafter, Posick & Rocque 2016: 90

<sup>29</sup> Becker & Wetzell 2016

annet viktig kapittel i denne boken er kapittel 13, der Martine Kaluszynski beskriver en viktig begivenhet i kriminalantropologiske verden, nemlig den internasjonale kriminalantropologiske kongressen opprettet av Cesare Lombroso og hans italienske skole, og som vi kommer til å se spilte den en stor rolle både politisk og diplomatisk.<sup>30</sup>

Den andre boken, fra 2007, *Criminological Theory: Context and Consequences* av J. Robert Lilly, Francis T. Cullen og Richard A. Ball tar for seg også den sentrale teorien til Lombroso – *den fødte forbryter* og diskuterer arven etter denne teorien, og fødselen av den italienske skolen.<sup>31</sup>

## 2. Den kriminalantropologiske kongress

I 1885 ble den første kriminalantropologiske kongressen avholdt i Roma i stor grad på Lombrosos initiativ. Kongressen skulle være et møte hvor forskere fra europeiske land skulle utveksle sine vitenskapelige teorier og løse problemer innenfor det kriminalantropologiske feltet. Det var planlagt til sammen åtte kongresser fra 1885 til 1914, hvor den siste ikke ble avholdt på grunn av krigens utbrudd.<sup>32</sup> Kongressen hadde naturligvis flere funksjoner, den ga symbolsk makt og prestisje til vertslandet – så under den første kongressen hadde den italienske skolen med Lombroso i spissen en stor fordel som vertskap og hans teori om *den fødte forbryter* ble tatt vel imot.<sup>33</sup> Under den andre kongressen som ble avholdt i Paris fikk den franske skolen, som var en stor motstander av Lombroso og hans skole, et fortrinn og styrket sin posisjon ovenfor den italienske skolen.<sup>34</sup> Kongressen var også et sted hvor man kunne bygge nye nettverk eller formidle nye teknologiske nyvinninger. Kongressene var ikke bare et vitenskapelig arnested, men en stor politisk arena hvor politikk og personlige relasjoner telte like mye for en teori som dens vitenskapelige bevis.<sup>35</sup>

Kongressen spilte en diplomatisk rolle hvor de forskjellige landets intelligentsia møttes og utvekslet meninger. Kaluszynski skriver at kongressen sørget for et bredt utvalg fremføringer av «scientific, intellectual, dramatic and comical» art.<sup>36</sup> Kongressmøtene var viktige for utveksling av idealer, tanker og teorier, men ikke implementeringen av det praktiske. De

---

<sup>30</sup> Kaluszynski: 301

<sup>31</sup> Lilly, Cullen & Ball 2007: 11

<sup>32</sup> Kaluszynski 2006: 306

<sup>33</sup> Lindsey 1910: 578

<sup>34</sup> Kaluszynski 2006: 310

<sup>35</sup> Ibid: 311

<sup>36</sup> Ibid: 315

fungerte heller som oppsummeringer av forskningen og debatten som hadde blitt publisert opp til selve kongressen.<sup>37</sup>

### Avisens objektivitet?

Som en stor internasjonal vitenskapsmann, var Lombroso mye omtalt av pressen, den norske pressen inkludert. Dagbladet publiserte et referat av et kriminalistmøte den 19. oktober 1892. Møtet gjaldt de viktigste temaene som forskere var opptatt av på den tiden, nemlig strafferettspleien og fengselsvesenet. Forfatteren av artikkelen understreker selv at dette var for å «vække Almenhedens Interesse for de Reformer, der paa dette Omraade er under Forbredelse i vort Land.»<sup>38</sup> Det er viktig å huske hvilken tid vi befinner oss i når vi leser dette, fordi det var ikke så selvsagt at pressen publiserte slik informasjon, altså hva landets fremste forskere i samtiden diskuterte med hverandre innenfor et komplisert fagfelt. Men likevel ville den norske pressen åpne opp for offentligheten og inviterte dermed leserne til å få vite og lære mer om dette emnet. I historieskriving er det sentralt å stille seg spørsmålet – hvorfor ble en tekst til?<sup>39</sup> Og i dette tilfelle nevner artikkelforfatteren selv hvorfor han valgte å skrive om nettopp dette temaet.

Artikkelen virker som en letlest tekst, også for samtidens lesere. Den bruker ikke altfor mange avanserte ord som kanskje folk ikke kjente til, men prøver å holde det så enkelt som mulig og det er fordi forfatteren selv nevnte i starten at de vil nå til allmenheten. Denne artikkelen fremstår som typisk for oppgavens fokus, artikkelen har de kvalitetene som illustrerer hvordan avisene formidler denne type informasjon til folket, ved å gjengi informasjonen med ett letlest språk og ukomplisert fremstilling i håp om at teorier og utviklinger innen fagfeltet skal bli formidlet til og forstått av leserne.

Samme året som denne artikkelen ble publisert, ble også den tredje kriminalantropologisk kongress avholdt, der Lombrosos forbryterteori ble erklært som vitenskapelig død. Dagbladet frisker opp dette minnet for leserne og beskriver Lombrosos teori som alminnelig anerkjent et paradoks. Men samtidig skriver forfatteren at det er viktig å huske at Lombrosos arbeid er et stort bidrag på dette feltet og har utvidet fagets horisont fordi både fysiske og fysiologiske faktorer kan avgjøre forbryterens skjebne.<sup>40</sup> Forfatteren forsøkte å formidle nyanser ved

---

<sup>37</sup> Ibid: 315

<sup>38</sup> Dagbladet «Kriminalistmødet» 19. oktober 1892

<sup>39</sup> Melve & Ryymin 2018: 51. Med historiske tekster er det viktig å ha noen spørsmål i bakhodet; hvorfor en tekst ble til som nevnt over, men også spørsmål som hva ønsker forfatteren si med en tekst? Eller hvilke argumenter og standpunkter bruker forfatteren i teksten sin?

<sup>40</sup> Dagbladet «Kriminalistmødet» 19. oktober 1892



Lombrosos teori og selv om det visstnok ble internasjonalt anerkjent at *den fødte forbryter* teorien var død, så ble den fortsatt tatt opp på vitenskapelige konferanser og ulike møter som vi kan se her. Dette viser hvor omdiskutert Lombrosos teorier var i samtiden.

Avisen skriver også at det er feil av Lombroso å skjære alle forbrytere over en kam.<sup>41</sup> Denne kritikken er riktignok forståelig om den hadde stemt. Det kan ikke hevdes at Lombroso gjorde dette, da Lombroso selv mente at det er flere faktorer som kan spille inn på en forbryter – som arv og sinnssykdom, og han formulerte flere ulike forbryterkategorier. Forfatteren formidlet negative sider ved Lombrosos teori, men beskrev også hvor viktig de var for videre forskning. Forfatteren har tilsynelatende forsøkt å fremstille dette referatet så objektivt som mulig.<sup>42</sup>

Tre år senere, den 9. februar 1895, publiserte Moss Avis også et møtereferat om forbrytelse, tilregnelighet og straff fra Stavanger. Også i dette tilfelle ville avisen at leserne skulle få vite hva som foregikk i den kriminalantropologiske verden og hva tendensene i fagmiljøet var, særlig når det gjaldt Lombrosos teorier.

I denne artikkelen kan vi lese en ny oppfatning av forbryteren, at man nå burde betrakte en forbryter som delvis eller fullstendig utilregnelig. Denne teorien støttet Lombroso og hans tilhengere. Forfatteren prøvde å gå i dybden på Lombrosos teori, eller som forfatteren kalte den «en hypotese». <sup>43</sup> Forfatteren uttrykte sin mening om at hver og en kriminell burde stå for sine forbrytelser da forbrytelser er aktive handlinger som man selv velger å begå. Men forfatteren påpekte at ifølge Lombroso så kunne ikke forbrytere styre sine kriminelle tilbøyeligheter, da de var fødte forbrytere og hadde arvede egenskaper som gjør det umulig å ikke være forbrytere selv om de måtte ønske det.

Videre kan vi lese at Lombroso trekker inn den darwinistiske evolusjonslæren. Artikkelen bygget på den forskningen Lombroso hadde gjort, og var i det tilfelle en forskningsformidler mellom leserne og forskningen. En ting forfatteren av artikkelen gjorde som burde nevnes, er at han hevdet at Lombroso var en bestemt tilhenger av dødsstraff. Lombroso skrev i sin femte utgave av *Forbrytermennesket* om dødsdom. Der beskrev han situasjoner hvor kriminelle, i det tilfelle residivister – grove vaneforbrytere - uten å vise forbedring i sin karakter og personlighet burde straffes med dødsstraff, men Lombroso påpekte også at en slik straff burde ikke bli brukt ofte, kun i tilfeller hvor det er uforbederlige forbrytere. <sup>44</sup>

---

<sup>41</sup> Dagbladet «Kriminalismødet» 19. oktober 1892

<sup>42</sup> Ibid

<sup>43</sup> Moss Avis «Om forbrydelse, Tilregnelighed og Straf.» 9. februar 1895

<sup>44</sup> Lombroso 1897: 348

Det stemmer at Lombroso var for dødsdom i særegne tilfeller, men det er ikke slik som avisartikkelen fremstilte det - at Lombroso var en *bestemt* tilhenger av generell dødsstraff.

Men forfatteren formidlet hvordan hans teorier bidro til å bedre behandle forbrytere.

Forfatteren mente at Lombrosos undersøkelser og teorier har bidratt til å behandle forbrytere på en mildere måte i motsetning til de tidlige, ofte altfor strenge og harde straffemåter.<sup>45</sup>

Dette er interessant fordi hvis forfatteren påstod at Lombroso var en bestemt tilhenger av dødsstraff, hvordan kunne da hans arbeid likevel bidra til en mildere straff? En dødsdom er den strengeste og hardeste straffen en forbryter kan få og hvis Lombroso var en såpass stor tilhenger av den, hadde dette neppe kunne bidratt til et annet «mildere» syn på strafferettspleien. Dette åpner opp for videre diskusjon, men ligger utenfor denne oppgaven.

Begge artiklene formidler forskningen på en ganske lik måte, men Moss Avis med sin påstand om Lombrosos mening om dødsdom kan ha vært misvisende for offentligheten. Leserne som ikke visste mye om Lombroso eller hadde direkte kjennskap til forskningslitteraturen, men likevel fant det interessant som lesestoff, kunne da danne et feilaktig og forvirret bilde av Lombroso som kriminalantropolog. Dette skjedde også i tiden hvor Kriminalasylet i Trondheim etableres hvor Hans Evensen noen år senere tok over jobben som bestyrer.<sup>46</sup> Evensen ble en innflytelsesrik skikkelse og var i sin tid kjent som en humanistisk bestyrer som arbeidet mye mer med moralbehandling enn med mekanisk tvang og dødsstraff, som han var motstander av.<sup>47</sup> Så når man leste om disse to i avisene hvor deres straffebehandling stod i påtatt sterk kontrast mot hverandre, hvor Lombroso var for dødsstraff og ved forlengelse for strengere straffebehandling og Evensen det motsatte, fikk man naturligvis et «verre» inntrykk av Lombroso og hvem han egentlig var og hva hans teorier gikk ut på.

---

<sup>45</sup> Moss Avis «Om forbrydelse, Tilregnelighed og Straf.» 9. februar 1895

<sup>46</sup> Rabben & Thomassen 2019

<sup>47</sup> Rabben & Thomassen 2019. Det er enkelt å tro at Evensen ikke var tilhenger av dødsstraff fordi dødsstraff var heller ikke en del av samfunnsdebatten i Norge i denne perioden – dødsstraffen ble formelt avskaffet i 1876. I samtale med professor Thomassen 05.04.2022

## 2.1 *Den fødte forbryter* - en død teori?

### Avisens perspektiv

På den tredje kriminalantropologiske kongressen i 1892 ble *den fødte forbryter* erklært død. Men hverken Lombroso eller hans tilhengere møtte opp for å overvære denne vitenskapelige galgen, i stedet hadde Italia sendt en representant til møtet, Baron De Rensis. Rensis, som Italias og ved foreningens den italienske skolens talsmann, erklærte da at den italienske skolen ennå ikke var død, og sverget at den skulle bevise at den levde i beste velgående.<sup>48</sup> Den italienske skolen med Lombroso og hans forbryterteori levde, ikke overraskende nok, selv etter den ble vitenskapelig «begravd». Den 16. september 1894, to år senere, kom Morgenbladet med en artikkel med tittelen «Sindssygdом og Forbrydelse» skrevet av Dr. Dedichen, der han skrev at Lombrosos «delinquente nato» er mer omstridt enn noensinne.<sup>49</sup> Det er interessant å se at Dedichen omtalte teorien som om den var aktuell og omstridt, til tross for at den ble erklært død av fagmiljøet i kongressen, et fagmiljø han var en del av. Det er tydelig å se at selv om deler av fagmiljøet virkelig ønsket å begrave denne teorien fordi de følte at den ikke var tilstrekkelig, så klarte de fortsatt ikke å la den gå i glemmeboka.

Videre skriver Dedichen at verken jurister eller sinnssykleger ville gå med på Lombrosos teori om *den fødte forbryter*. For jurister var det vanskelig å forholde seg til denne teorien, fordi hvis alle forbrytere ble født med en ukurerbar abnormitet og egentlig var utilregnelige, skulle man da bare sende disse menneskene til asyl og ikke fengsler? Dette hadde bydd på mange utfordringer fordi mange av de utilregnelige innsatte var en fare for seg selv og andre. For sinnssykleger var det også en kontroversiell påstand, fordi det å klassifisere alle forbrytere som utilregnelige og sinnssyke blir en stygg forenkling. Ellers var det også store moralske og etiske spørsmål; om denne teorien stemte totalt og ble implementert, måtte man jo følgelig erkjenne at enkelte mennesker var potensielle forbrytere, hvor mange ennå ikke hadde handlet etter sine primitive lyster. Å fordømme en som forbryter basert på deres fysiognomiske karakteristikk og dømme dem deretter, fratok potensielt disse menneskene deres rett til å bli dømt likestilt som andre ovenfor loven. Denne frykten ble luftet i noen artikler der enkelte av antikken og middelalderens store vise menn siteres der de trakk slutningen at slike

---

<sup>48</sup> Bergens Tidende «Den antropologisk-kriminalistiske Kongres i Brusel.» 1. september 1892

<sup>49</sup> Morgenbladet «Sindssygdом og Forbrydelse.» av Dedichen. 16. september 1894. Delinquente nato er italiensk for «den fødte forbryter».

forbrytermennesker burde få døden som gave, for deres og samfunnets beste og koblet dette til *Den fødte forbryter*.<sup>50</sup>

29. april 1894 skrev Morgenbladet enda en artikkel hvor de beskrev Lombrosos teori. Artikkelen med tittelen «Kriminalantropologiens nuværende Standpunkt» var et referat fra et foredrag holdt på en forsamling for psykiatere. Her beskrives Lombrosos teori i korte trekk, og leserne fikk vite at Lombrosos teorier fungerte som utgangspunkt for ny forskning.<sup>51</sup> *Den fødte forbryter* ble en grunnpilar for videre kriminalantropologiske undersøkelser og forskning.

Dr. Dedichen skrev også i Morgenbladet 8. januar 1895 om «Vitenskap og Forbrydervenlighet» og nok engang skrev han om Lombroso. Selv om det som ble skrevet er kritikk rettet mot Lombroso, var fortsatt «delinquente nato» nevnt. Ifølge Dedichen var denne teorien, «et hav av misforståelser» og at det nå er en lære av historisk, men ikke vitenskapelig interesse.<sup>52</sup> Det er vanskelig å erklære en tanke, en idé eller en teori som «død» fordi noen alltid vil holde ved den. Selv ved kongressen i 1892 hvor den ble erklært død, var ikke teoriens tilhengere representert, dermed blir det feil å anse det som en enstemmig avgjørelse. Selv langt etter 1892 ble teorien tatt opp i debatt og diskusjon og vitnet om at den fortsatt formidlet noe som fant gjenklang hos tilhengere, kanskje ikke tilhengere av alle aspektene ved teorien i sin opprinnelige utgave, men deler av den og i en revidert form.

*Den fødte forbryter* ble sterk kritisert av Dr. Dedichen som vi kan se i flere artikler i Morgenbladet. I 1896 skrev Dedichen om den fjerde kriminalantropologiske kongressen. Dedichen beskrev ikke her Lombrosos lære, men sa at teorien om en født forbryter har gitt grunnlag til en rekke undersøkelser og at kriminalantropologien har fått en «sund og sikkert vitenskapelig basis».<sup>53</sup> Og det er nettopp det som er så interessant ved denne teorien; uansett hvor kontroversiell den var og hvor mange motstandere den fikk, så ble den liggende som et viktig grunnlag for videre diskurs og forskning. Og det er også derfor den norske pressen og fagmiljøet ikke klarte helt å slutte å skrive om Lombrosos teori, fordi en teori kan være erklært død politisk i vitenskapen, men ikke i den hverdagslige diskusjonen. Teorien ga enkelte svar og forklaringer, men hva den impliserte hadde for omveltende konsekvenser for at samfunnet skulle kunne gjennomføre dens teser i sin helhet på en praktisk måte.

---

<sup>50</sup> Dagbladet «Forbrydere» 16. oktober 1897. At forbrytere kan være sinnssyke var ingen ny tanke. Hans Evensen påpeker at slike tanker fantes allerede hos Plato og Hippokrates. Evensen 1910: 18

<sup>51</sup> Morgenbladet «Kriminalantropologiens nuværende Standpunkt.» 29. april 1894

<sup>52</sup> Morgenbladet «Vitenskap og Forbrydervenlighet» av Dedichen. 8. januar 1895

<sup>53</sup> Morgenbladet «Den fjerde kriminalantropologiske Kongres» av Dedichen. 9. april 1896

Implikasjonen er at et segment av befolkningen ville vært regnet som utilregnelige og som forbrytere ikke bare på grunn av deres handlinger, men på grunn av deres arvestoff og fysiognomi – og disse burde, om man holdt ved teorien, behandles deretter. Teorien var på denne måten ubehagelig, og ble framstilt som noe som burde unngås av samtidens norske tidsskrifter og aviser. Særlig når artiklene ble skrevet av fagfolk som ofte ønsket å formidle kritikk og fokuserte på utfordringene knyttet til teorien.

Dagbladet publiserte 16. oktober 1897 en artikkel med tittelen «Forbryderen». I denne artikkelen presenteres den vitenskapelige opinionen som er rådende selv i dag, altså om arv og miljø, hvor miljø blir forklart som en langt viktigere faktor enn det arvelige. Vi får lese at «den upartiske vitenskapen» bygget videre på mye av det som Lombroso trakk frem, men gikk ikke hele veien i slutningene hans teori la opp til, blant annet det praktiske. Frykten for å støtte Lombrosos teori fullt ut oppsummeres i siste avsnittet, at hvis man skulle støtte denne teorien så måtte man gå helt inn for det og «utrydde» en hel folkegruppe – de kriminelle, og det var naturligvis folk redde for.<sup>54</sup> Men den frykten fremstod noe ubegrunnet ettersom vi i dag har (og har hatt det lenge) flere folkegrupper som avviker fra «normalen» som lever på så å si lik linje som alle andre eller som mottar pleie; for eksempel psykopater eller sosiopater, bipolare, eller andre som lider av alvorlige psykiske lidelser. Slike grupper fikk tidlig pleie og terapi som ikke alltid kurerer, men i det minste minsker deres plager og utfordringer. Jeg har ikke funnet noe som tilsier at det var snakk om utryddelse av slike grupper på denne tiden.

Videre i artikkelen kan vi lese at kongressene som først ble initiert av Lombroso og den italienske skolen var først til fordel for hans teorier, men allerede på den andre kongressen hadde den franske skolen avvist den italienske. Vi får også lese at disse kongressene hadde fort utviklet seg som noe ubehagelig for Lombroso, kritikken vokste seg sterkere og stemningen ble fiendtlig innstilt mot hans teorier, slik at han selv ikke deltok på kongressene lenger.<sup>55</sup>

Ettersom Lombroso bestemte seg for å ikke møte opp til de neste kongressene etter den andre, har også den norske pressen sluttet å skrive om disse. Siden Lombroso kan forstås som den moderne kriminalantropologens grunnlegger er det forståelig at pressen ikke vier kongressen like mye oppmerksomhet hvis Lombroso og hans kontroversielle meninger uteble. Martine Kaluszynski mener at den italienske skolen gjorde en «comeback» under den fjerde

---

<sup>54</sup> Dagbladet «Forbrydere» 16. oktober 1897

<sup>55</sup> Morgenbladet «Den fjerde kriminalantropologiske Kongres» av Dedichen. 9. april 1896

kongressen og gjorde det veldig bra de neste møtene, men uten Lombroso til stede var det ikke like mye interesse rundt disse kongressene.<sup>56</sup> Den norske pressen var ikke bare glad i å diskutere *den fødte forbryter*, men de var også fascinert av Lombroso selv.

Lombrosos teori om *den fødte forbryter* var i årevis et spennende og interessant forskningstema. Denne teorien var kanskje politisk «begravd» i 1892 (mest av den franske skolen), men forskere undersøkte videre om denne teorien kunne stemme. Ørebladet deler med sine lesere 1. juli 1898 en undersøkelse som ble gjort i Russland av A. L Marchand for å se om barn i det russiske asyltet hadde arvet noen av egenskapene til sine forbryterske foreldre etter denne teorien. Forskeren kom til konklusjon at på noen felt så gjorde barn av forbryterforeldre det dårligere enn barn med ikke-forbryterforeldre, men likevel kunne man ikke bekrefte Lombrosos teori på det anatomiske aspektet.<sup>57</sup> Men det er spennende å se at avisen deler slik informasjon med leserne sine. Dette viser at det var interesse for han og hans teorier i den norske allmenhet.

Representanten for Italia under den tredje kongressen i 1892, Baron De Rensis, fikk til slutt rett; den italienske skolen var langt fra død. Martine Kaluszynski skriver også at allerede på neste kongressen i Geneva i 1896 kjempet italienerne tilbake med Lombroso i spissen nok en gang. Denne fjerde kongressen ble en stor seier for Lombroso og italienerne. Kaluszynski beskriver at Lombroso iherdig forsvarte sitt standpunkt, og en resolusjon fremmet av hans motstander Manouvrier mot Lombroso ble slått tilbake med applaus.<sup>58</sup> Slik fortsatte det ved de neste kongressene, blant annet i Amsterdam i 1901 hvor motstandere av Lombroso ikke hadde mye å komme med og Lombroso og hans italienske skolen jublet for dette. Hans teorier «vant» på disse kongressene og enn så kontroversielle de var, klarte ikke motstanderne å begrave den. Lombroso fikk feiret sin seier i 1906 i Turin hvor hans tilhengere feiret hans verk, men også feiret han som en vitenskapsmann.<sup>59</sup>

Diskusjonen rundt det at teorien om *den fødte forbryter* ble erklært død under den tredje kongressen, ser ut til å være en politisk erklæring, heller enn en faglig realitet. Offentligheten som leste slike artikler om Lombrosos teori, fikk et negativt bilde og oppfatning av Lombrosos teori. Med årene, når denne diskusjonen stilnet, hadde avisene beskrevet en mer realistisk «kamp» mellom disse skolene og mellom disse teoriene.

---

<sup>56</sup> Kaluszynski 2006: 310

<sup>57</sup> Ørebladet s.2 «Børn af forbryderske forældre.» 1. juli 1898

<sup>58</sup> Kaluszynski 2006: 310

<sup>59</sup> Ibid: 310

Aftenposten hadde publisert en artikkel om vaneforbrytere den 3. juni 1900. I denne kan vi lese noen interessante og betydelige påstander om Lombroso og den italienske skolens teori om *Den fødte forbryter*. Artikkelen påstod nemlig at noen typer forbrytere ser virkelig ut til å stemme med teorien om *den fødte forbryter*.<sup>60</sup> Lombroso har selv i sine verk beskrevet fire hovedtyper av forbrytere hvor en av dem var vaneforbryter. Det er enkelte av Lombrosos kategorier som fikk utbredt medhold i det vitenskapelige miljøet.

Som artikkelen vitner om så ble en helt ny, tredjeskole dannet ut av den franske kriminalsociologen Gabriel Tardes teori. Denne fungerte som en middelvei mellom den franske sosiologiske skolen og den italienske positivistiske skolen. Det er nemlig denne skolen med Tarde i spissen som hevdet at Lombrosos fødte forbryter ikke eksisterer, men at årsakene til en forbryter knyttes til dels til miljøet og til dels med sykdom i barndommen. Men i samme setning kan vi lese at egenskaper til en forbryter til dels knyttes også til slektsdegenerasjon – altså arvelige egenskaper.<sup>61</sup> Vi kan se at selv kritikken fra Lombrosos motstandere, gikk veldig langt i retning av å være enig med han og den italienske skolen. De var ikke enig i de samme slutningene, men den rammen Lombroso med sin skole har satt, var den vitenskapen i samtiden fulgte. Det var et mangfold av meninger om hva disse betydde og hvordan de oppstod, og å hevde at en teori er død eller at den ikke eksisterer viser bare at det ikke er en vitenskapelig kamp mellom to store kriminalantropologiske- og sosiologiske skoler, men heller en politisk kamp mellom store forskere.

Etter Lombrosos død i 1909, ble det publisert en rekke artikler i landets aviser. Disse var ganske samstemte om at hans forbryterteori var mangelfull eller av naiv fantasi, men at Lombrosos betydning for videre forskning ikke kan undervurderes. Det kan forstås at selv om teorien Lombroso la frem hadde sine mangler, var forskningen som bygde videre på hans arbeid av god kvalitet og ga fruktbare resultater. Dette kan vi blant annet lese i Morgenposten fra 20. oktober 1909: «Sin store betydning har de imidlertid faaet ved, at de vakte Interesse for Studiet av Kriminalantropologien og Kriminalfysologien, noget der atter er af den største Betydning for den rationelle Behandling av Forbryderne.»<sup>62</sup>

---

<sup>60</sup> Aftenposten «Forbryderondet. Vaneforbrydere.» 3 juni. 1900

<sup>61</sup> Ibid

<sup>62</sup> Morgenposten-utenbys utgave «Cesare Lombroso.» 20. oktober 1909

## 2.2 Vitenskapelige tidsskrift

### Norsk magasin for lægevitenskapen

Selv om den norske pressen forsøkte å nyansere Lombrosos teorier, var de som oftest ganske positivt innstilt til disse. Vi kunne lese flere steder hvor viktig Lombrosos arbeid har vært i senere forskninger og alt i alt kunne man se en viss fascinasjon av hans image. Men i og med at disse artiklene ble publisert for offentligheten, var teoriene og arbeidet til Lombroso forenklet. Denne fascinasjonen av Lombroso er ikke like tydelig i de norske vitenskapelige tidsskrifter, men det er mye større fokus på det vitenskapelige og kritikk på utfordringene til teoriene.

I *Norsk Magazin for Lægevidenskapen* i 1891 ble det publisert et kort utdrag skrevet av Henrik Dedichen hvor han diskuterer et møte for de tyske psykiaterne om de viktigste emnene, som forbryteres tilregnelighet og omsorgen for alkoholikere og epileptikere.<sup>63</sup> Dedichen gir et eksempel på et av Lombrosos mange studier (*Genie und Irrsinn*) og sier at dette er «et interessant, men ikke alltid overbevisende Arbeide, - og dette har hindret hans Teorier i at faa nogen ubetinget Tilslutning.»<sup>64</sup> Dedichen mente at Lombrosos teorier var for lite overbevisende til å kunne fungere i praksis. Han nevner videre et par tyske kriminalpsykologer som Pelman og Mendel hvor også disse er uenige med Lombrosos teori om at det finnes en født forbryter. Disse støttet den franske skolen der det hovedsakelig var miljø som påvirket et individ og ikke arv. Men som forfatteren beskriver, var disse enige i en del av teorien til Lombroso – at «hos en Del vil man dog kunne paaavise saa tydelige Tegn paa aandelig Defekt, at Vedkommende maa betegnes som fuldt utilregnelig.»<sup>65</sup> Det er ganske tydelig at Lombroso sine teorier var ikke helt forkastet i den vitenskapelige kretsen, selv om mange var for det meste uenige i *den fødte forbryter*-teorien.

Det var også en tydelig sammenheng mellom tidsskriftene og de kriminalantropologiske kongressene. Interessen for Lombroso og hans kongress var hvert fall på plass i tidsskriftene. I tidsskriftet *Norsk Magazin for Lægevidenskapen* fra 1892 nevnes det i en spalte «International Kongres for Kriminal-Antropologi træder sammen i Bryssel fra 7de-14de August.»<sup>66</sup> Det nevnes også hva som ble diskutert under kongressen med blant annet undersøkelse av kjennetegnene på en født forbryter og Lombroso blir nevnt som deltaker.

---

<sup>63</sup> Dedichen 1891: 1066

<sup>64</sup> Ibid: 1066

<sup>65</sup> Ibid: 1067

<sup>66</sup> Ukjent forfatter 1892: 501



I samme tidsskrift finner vi også et kapittel som heter «Anmeldelser og Bognyt.». Her nevnes boken av den belgiske professoren Xavier Francotte som beskriver kriminalantropologien. Anmeldelsens forfatter var Henrik Dedichen. I boken blir Lombrosos bok «Forbrytermennesket» nevnt og rost på grunn av hvor meget grunnarbeid Lombroso har klart å skaffe til videre forskning. Et bilde av en bondegutt med uvanlig utseende blir presentert og vi kan lese at «selv den Uindviede ikke [kan] frigjøre sig for, at det her ligger en medfødt Dannelsesanomali til Grundt.»<sup>67</sup> Forfatteren sier videre at Lombroso og hans tilhengere kanskje går for langt, men hadde disse ikke gått så langt så hadde ikke saken tiltrukket så mange interesserte og at når et materiale først er innsamlet, så er den vanskeligste jobben gjort fordi da kan noen overta og forske videre. Dette mente Francotte om Lombrosos teori, men det er en bokanmeldelse, så vi kan lese videre at boken er objektiv og underholdende og at denne kan gi et stort utbytte og interesse for fengselsleger og psykiatere.<sup>68</sup>

Dette er veldig interessant å lese i et norsk vitenskapelig tidsskrift, fordi av det lille utdraget av boken kan man tyde at Francotte var mer eller mindre en tilhenger av Lombrosos teori og gir den tydelig ros. Selv om vi vet at veldig mange var uenige med disse teoriene er det enda mer interessant å lese at anmeldelsen er skrevet av Henrik Dedichen, som selv var til dels uenig med Lombroso sine teorier.

I flere tidsskrifter ser vi at de kriminalantropologiske kongresser var en viktig del av fagmiljøet. I dette tidsskriftet publisert i 1896, fire år etter teorien om den *fødte forbryter* angivelig ble erklært som en død teori, kan vi lese en spalte som beskriver når og hvor den fjerde kriminalantropologiske kongress ville finne sted. Det blir også beskrevet hvilke temaer som skulle diskuteres og det er blant annet «Kriminalbiologi. Den fødte Forbryder bevist ved positive Fakta.» av Henry Morselli, men også «Behandlingen af Leilighedsforbryderen og den fødte Forbryder med specielt Hensyn paa Alder, Kjøen etc.» av Cesare Lombroso.<sup>69</sup> Dette kan bekrefte at ikke bare den italienske skolen med Lombroso i spissen kom tilbake på banen etter å ha blitt diskreditert under den andre kongressen, men *den fødte forbryter*-teorien var også tilbake i fagmiljøet slik også Martine Kaluszynski skriver i sin artikkel.<sup>70</sup>

### Tidsskrift for nordisk retsmedisin og psykiatri

En annen ting vi kan bekrefte fra Kaluszynski sin artikkel er Lombroso sin opptreden på den femte kongressen i 1901. I *Tidsskrift for nordisk retsmedisin og psykiatri* fra 1901 skriver

---

<sup>67</sup> Dedichen 1892: 731. Eget trykk

<sup>68</sup> Ibid: 732

<sup>69</sup> Dedichen 1896: 336

<sup>70</sup> Kaluszynski 2006: 310

Dedichen at Lombroso holdt et foredrag om resultatene fra den forrige kongressen, men også diskuterte de statistiske funn på degenerasjonstegn som han mente beviste forskjeller mellom «normale» og degenererte mennesker. Hans foredrag ble godt mottatt og han mottok en langvarig applaus fra publikum, kanskje fordi det var hans siste mulighet til å tale under en kongress. Dedichen skriver at «Hans foredrag var ægte Lombrososk».<sup>71</sup> Det at et foredrag som inneholdt en tale om degenerasjonstegn som er en del av Lombrosos forbryterteori, viser nok en gang at hans teori har aldri dødd, den var bare mindre populær under den tredje kongressen. Og det at Lombroso ble møtt med så mye positiv tilbakemelding og bifall, kan også tyde på at hans motstandere, hovedsakelig den franske skolen, mistet noe av sin tidligere innflytelse på denne tiden.

I samme møtereferat skrev Dedichen at et annet diskusjonstema var forbrytelse og degenerasjon, som ikke inneholdte noe nytt, men var interessant å lese. Han nevner at en av Lombrosos tilhengere Enrico Ferri, hevdet at alle fødte forbrytere viste abnormiteter selv om de ikke synes og disse kan være atavistiske, forbigående eller degenerative. Dedichen beskriver at også for den italienske skolen var miljøet en viktig faktor hos en forbryter.<sup>72</sup> Det er interessant å merke seg at Dedichen skrev først i sin bok «Paa begge sider af sindssygdommenes grænse» i 1898 at Enrico Ferri hadde bekreftet at «delinquente nato» eller *den fødte forbryter* var avgått ved døden.<sup>73</sup> Men senere i tidsskriftet i 1901 har han påpekt at Ferri hadde *ikke* gitt opp troen slik man skulle tro etter hans uttalelser under kongressen i Geneva.<sup>74</sup> Det er interessant fordi vi ikke kan finne et enkelt og riktig svar på hva som ble sagt under den fjerde kongressen i Geneva i 1896, da også Martine Kaluszynski hevdet i sin artikkel at møtet gikk til fordel for den italienske skolen og at italienerne «rallied their forces and fought back».<sup>75</sup>

---

<sup>71</sup> Dedichen 1901: 298

<sup>72</sup> Ibid: 300

<sup>73</sup> Dedichen 1898: 61

<sup>74</sup> Dedichen 1901: 300. Dette skriver han selv i parentes, at han har skrevet om det tidligere og at det kan man finne i hans bok.

<sup>75</sup> Kaluszynski 2006: 310

## 2.3 Fagmiljøets mening om Lombroso og hans teorier – Hans Evensen, Henrik Dedichen og Francis Hagerup

### Francis Hagerup

Francis Hagerup var en norsk statsminister og jurist og han uttrykte også sine meninger om Lombrosos teorier. Hagerups innvendinger mot Lombroso kommer tydelig frem i hans foredrag fra 1892, som han holdt for den norske kriminalistforeningen. Alt dette skjedde parallelt med utviklingene i det akademiske fagmiljøet (den tredje kongressen i 1892), derfor kan det på noen punkter fremstå som en litt ensidig diskusjon fordi Lombroso og hans tilhengere ennå ikke hadde presentert motargumenter. Schaanning redegjør for Hagerups forhold til Lombroso, hvor han konkluderer med at Hagerup fremstår i ord å være en tydelig motstander av Lombrosos teori og siterer noen av hans innvendinger og kritikk mot Lombroso. Men Schaanning påpeker at tross dette så omfavner Hagerup det vitensregimet Lombroso stod for og Hagerup sier, som mange andre påtatte motstandere, at Lombrosos teorier virkelig hadde sine fortjenester. Blant disse nevnte Hagerup at skallemåling og fysiognomikk gjorde det mulig å vitenskapelig skille forbrytere fra vanlige mennesker og at hans teorier «har bidraget til at henlede Opmerksomhed paa de kraniologiske og øvrige antropologiske Eiendommenligheder ved Menneskene som et brugbart Middel til at identificere Forbrydere.»<sup>76</sup>

Hagerup mente at Lombroso og hans skole hadde bidratt til å tydeliggjøre en vitenskapelig årsaksforklaring for at visse mennesker begikk forbrytelser, der årsaken var antatt å ligge i disse menneskenes legemlige degenerasjon og manglende utvikling. Som Lombroso selv sa så hadde ikke alle forbrytelser en slik forklaring. Lombrosos fire forbrytertyper forklarte de forskjellige årsakene som kunne ligge til grunn ved forbrytelser, men Schaanning siterer Hagerup som utaler seg: «Riktig er det derimod utvivlsomt, at der gives mange saakalte Forbrydelser, der er et Udslag af eiendommelige fysiske Anlæg eller degenerative Tilstande, og at Staten ligeoverfor disse maa have den Opgave at beskytte Samfundet.»<sup>77</sup>

I sin kritikk av Lombrosos teorier brukte Hagerup det som Schaanning kalte for «klassiske» innvendinger. Vi må forstå at disse innvendingene hadde blitt uttrykt av mange både i og utenfor fagmiljøet, uten at dette uten videre styrker eller svekker argumentene – det viser bare at slike oppfatninger var i moten. Schaanning beskriver Hagerups innvendinger slik: «Hvilke handlinger som anses for å være lovstridige varierer fra land til land og fra epoke til epoke;

---

<sup>76</sup> Schaanning 2013: 52 | Hagerup 1893: 6

<sup>77</sup> Hagerup 1893: 6

det gir derfor ingen mening å hevde at noen er født forbrytere. Og for det andre: De fleste av oss er utmerket godt i stand til å begå de fleste forbrytelser; forbrytelser kan derfor ikke være forbeholdt en bestemt mennesketype.»<sup>78</sup> Der det gjelder Hagerups første innvending må vi bemerke oss at den støtter seg på at alle typer lover i alle land og i alle tider, om de brytes, kategoriserer den skyldige som forbryter på *samme måte*. Dette fremstår som en misvisende og en naiv måte å tolke saken på. Fordi på Hagerups premisser er det umulig å kunne kategorisere et universelt forstått forbrytermenneske fordi mange lover, og dermed også forbrytelser, er relative. Det Hagerup misforstod var at det finnes forskjellige type forbrytelser og den typen som karakteriserer en av Lombrosos født forbrytere er slike som er forstått som å stride mot menneskers natur og moral; *mord, overfall, røveri, voldtekt osv.* Dette er noe som Evensen også understreker senere i oppgaven under begrepet 'sedvanerett'.<sup>79</sup>

Det er tydelig at Lombrosos forbrytere var skyldige i forbrytelser ikke mot statens nåværende økonomiske eller juridiske lover, men heller at forbryterne hadde handlet mot moralske prinsipper. Eksempelvis kan vi forklare dette ved at Lombrosos fødte forbryter ofte var skyldig i forbrytelser som strider mot menneskelig natur- og morallov som alltid og til alle tider hvor mennesker lever i samfunn har vært ansett som lovstridige, altså grove moralsk konflikterende forbrytelser. Man kan ikke sette slike forbrytelser opp mot slike lover som er subjektive og relative til hvert enkelt land og hver enkel epoke – det som er lovlig å gjøre i Norge vil ikke føre til at en brått blir et forbrytermenneske om man gjør denne samme tingen et sted hvor det er ulovlig.<sup>80</sup>

En egen innvendig mot det andre punktet ville igjen vært å markere skillet mellom hvilke typer forbrytelser og lover det er snakk om. De fleste av oss er i stand til å utføre forbrytelser av mindre moralsk konflikterende sort, men om vi tar utgangspunkt i naturlovene og universell moral, så kan de færreste betegnes som *normale* om de villig forgriper seg på disse ved å begå slike grove moralsk konflikterende forbrytelser. Dette trekkes innfor å tydeliggjøre et poeng om at en del av de samtidige argumentene vi finner mot Lombrosos teorier har manglende teoretisk basis og kan ved nøyere gransking tilbakevises, slik vi ser med de senere kongressene hvor teoriene «vinner» mye applaus tross kritikk og kontrovers. Videre sa Lombroso, som om det var et svar til Hagerup, faktisk selv at de som ikke er forbrytere, de

---

<sup>78</sup> Schaanning 2013: 52

<sup>79</sup> Under avsnittet «Hans Evensen» på side 27. Evensen snakker om universell moral en 'sedvanerett'.

<sup>80</sup> For å illustrere et poeng: Enkelte steder i USA finnes det lokale lover mot å samle regnvann, særlig i områder som er utsatt for tørke, en selvfølgelighet å kunne gjøre i Norge, men ikke overalt. På samme måte er den norske allemannsretten ganske ukjent juridisk sett mange steder i verden og man kan risikere at det norske friluft handlemønsteret kan anses som ulovlig ferdsel på andres eiendom.

som klarer å motstå sine dyriske impulser og grunnleggende lyster til å myrde, røve og plyndre og heller opptre redelig og lovlig er de unormale sett fra naturen side.<sup>81</sup>

Det er viktig å ta med Francis Hagerups meninger i denne diskusjonen fordi slik som Schaanning påpeker, stod Hagerup aldri innenfor den ene (den franske skolen) eller den andre siden (den italienske skolen), men var heller forsiktig med å gi sin fulle støtte, fordi det ble for ensidig hvis man støttet den ene eller den andre fullt ut. Han var også en viktig skikkelse i norsk strafferettspraksis på slutten av 1800-tallet, var norsk statsminister og var heller ingen ekstremist.<sup>82</sup>

### Henrik Dedichen

Henrik Dedichen var en norsk lege som åpnet sitt privatasyl på Trosterud i 1901, og han var aktiv i det norske fagmiljøet og jobbet for reformer innen sinnssykepleien.<sup>83</sup> Dedichen var meget interessert i den italienske professoren og hans teorier, og skrev flere artikler om Lombroso gjennom årene og publisert disse både i aviser og tidsskrifter som vi kunne lese tidligere i oppgaven. Men han publiserte også sine egne verk hvor han beskrev Lombrosos teorier og meninger rundt disse. Han var kanskje den legen som uttalte seg oftest om Lombroso i det norske fagmiljøet.

Vi har nå sett at de kriminalantropologiske kongressene, etablert av Lombroso og den italienske skolen, var viktige for det kriminologiske feltet. Dedichen nevnte flere av kongressene i sin bok «Paa begge sider af sindssygdommenes grænse» fra 1898 og beskrev hvilken betydning disse hadde for Lombrosos «delinquente nato». I forbindelse med dette hadde han skrevet «Delinquente nato er altsaa død for den videnskabelige verden. Men jeg tør spaa han en lang og lysende bane endnu udenfor denne.»<sup>84</sup> Altså som i alle andre kilder, får vi vite at tanken om *den fødte forbryter* ble ikke borte. Dedichen mente at denne teorien var død for den vitenskapelige verden, men selv denne påstanden ser ikke ut til å stemme helt. Flere kilder tilsier at denne teorien har skapt et nytt syn på forbryteren og kriminalantropologi- og fysiologi og Lombrosos arbeid åpnet opp for videre forskning som må regnes som en del av vitenskapen.

---

<sup>81</sup> Dedichen 1898: 59

<sup>82</sup> Schaanning 2013: 54

<sup>83</sup> Skålevåg 2020

<sup>84</sup> Dedichen 1898 :62

Videre innrømte Dedichen selv at Lombrosos arbeid var fruktbart ved at man endret fokus fra forbrytelsen til forbryteren, og undersøkelsene av biologiske og sosiale forhold var særlig viktige i videre forskning.<sup>85</sup> Dedichen nevnte at arvelighetsforhold hadde størst verdi i Lombrosos undersøkelser, til dels fordi denne delen av Lombrosos teorier ble meget dominerende, men også fordi det ga faktiske utslag i slektstavleforskning. Dedichen la frem en del funn som vitnet om den arvelige belastningen hos forbrytere og hos etterkommere av forbryterforeldre, der man fant en rekke forbrytere, sinnssyke, alkoholikere, prostituerte, omstreifende og slike som behøvde institusjonell omsorg.<sup>86</sup> Selv om de antropologiske forholdene stod sterkt hos Lombroso, så sa Dedichen at til og med Lombroso og hans italienske kolleger også ga de sosiologiske forholdene en plass i forklaringene på forbryternes opphav. Det var diskusjonen rundt hvor mye skyld kan tillegges det arvelige kontra det sosiologiske og omvendt som stod sentralt i kriminalantropologiske diskusjoner. Dedichen så ut til å holde en nyansert mening som rommet begge aspektene, men at det sosiologiske, miljø og oppvekst, understrekes tydeligere hos Dedichen, blant annet når han siterer Laccassagne «samfundene har de forbrydere, de fortjener.»<sup>87</sup>

Dedichen var til dels uenig med Lombroso sin teori, men klarte likevel ikke å gi slipp på den. Dette har imidlertid også andre historikere bemerket seg; Espen Schaanning skriver i sin bok *Kampen om den forbryterske sjel* at Dedichen brukte Lombrosos degenerasjonslære som en referanseramme, og nevner også ironien ved at forskere som tok avstand fra Lombroso og var uenig i hans teorier, ved å prøve å korrigere hans resultater, var de ivrigste videreførere av denne teorien hvor diagnostisering og undersøkelser av forbrytere stod i sentrum.<sup>88</sup> Hvis vi ser på alle de artiklene skrevet av Dr. Dedichen som er nevnt i denne oppgaven, kan vi bekrefte at dette bidro bare til videreføringen av Lombrosos ideer. Schaanning påpeker videre at det Lombrosos motstandere likevel var enige om at det fantes en gruppe forbrytere som var såpass degenererte i sin moral, etikk og væremåte at de var farlige for andre og seg selv og måtte derfor holdes innesperret.<sup>89</sup>

---

<sup>85</sup> Dedichen 1898: 63

<sup>86</sup> Ibid: 63-64

<sup>87</sup> Ibid: 64

<sup>88</sup> Schaanning 2013: 123

<sup>89</sup> Ibid: 124

## Hans Evensen

Hans Evensen var en norsk psykiater, og mellom 1901 og 1915 var han også bestyrer av Kriminalasylet i Trondheim.<sup>90</sup> Han var sentral i det norske fagmiljøet og hans meninger ble nok tillagt mye betydning i samtiden. Evensen holdt et foredrag for Trondheims legeförening den 30. mars 1910 med tittelen *Cesare Lombroso som menneske og forsker* hvor han redegjorde for Lombrosos liv og virke. Evensen tok naturligvis opp en av de største teoriene til Lombroso, nemlig *den fødte forbryter* og publikasjonen *Forbrytermennesket*. Evensen sa da at Lombroso ikke var først ute med ideen om at forbrytere viste degenerasjonstegn, da den ideen hadde allerede dukket opp hos andre forskere blant annet hos franskmannen Mathieu Barbaste (1814-1889), eller italieneren Gaspare Virgilio (1836-1908) som i 1874 foretok målinger av forbrytere, men Evensen uttrykte at det var Lombroso som stod som skaperen av den vitenskapsgrenen han selv kalte for kriminalantropologi.<sup>91</sup>

Evensen beskrev deretter opprettelsen av den nye italienske skolen, som krevde at strafferettspleien måtte omorganiseres. Ifølge den italienske skolen var forbryteren ofte utilregnelig og kunne ikke straffes på lik linje med de tilregnelige. Omstruktureringen krevde altså at man så på et individ og hans personlighet og straffet han ut ifra det, og ikke slik som i den klassiske skolen hvor man hadde faste regler for straff og hvor man ikke undersøkte forbryteren individuelt. Evensen bemerket i sitt foredrag at dette var naturligvis et stort steg fremover i strafferettspleien mot noe mer human hvor man vurderte hver enkelt forbryter og ikke bare forbrytelsen.<sup>92</sup>

Så tok Evensen for seg teoriens historiske utvikling slik han selv forstod den. Fordi senere i sin forskningsperiode antok nemlig Lombroso at en tredjedel av *alle* mennesker var fødte forbrytere. Ytre kroppslige avvik betød ikke så mye i og for seg, disse kjennetrekke ble heller en indikasjon på at det fantes et medfødt genetisk grunnlag for disse individenes samfunnsfiendtlige tilbøyeligheter. Enkeltvis, forklarer Lombroso, kan slike indikasjoner finnes hos hvem som helst. Men om et individ har seks til syv «forbrytertrekk» var ikke denne personen regnet som «normal». Lombroso mente å ha funnet ut at når det var snakk om mennesker med fullstendig forbryterfysiognomi, var det bare 1 av 400 slike undersøkte som var «ærlige» menn eller kvinner.<sup>93</sup> Dette fungerte begge veier for Lombroso; om en livstidsfange ikke hadde *noen* forbryterfysiognomiske trekk, var Lombroso meget tilbøyelig

---

<sup>90</sup> Skålevåg 2021

<sup>91</sup> Evensen 1910: 11

<sup>92</sup> Ibid: 11

<sup>93</sup> Ibid: 13

for å regne dette som justismord.<sup>94</sup> Teoriene var dermed ikke statiske, og fra den første utgaven fra 1876 til hans siste utgave utkom i 1897 utviklet Lombroso teorien gjennom 21 års arbeid.<sup>95</sup>

Denne delen av hans teori fremstod som en nyanserende del, den satt kriteriene og forklarte at det ikke var så rett frem med å bedømme forbrytermennesker, i bestefall var én per 400 forbrytermennesker en ærlig mann eller kvinne. Men motsatt så kunne mennesker som frembar bare noen av disse ytre trekkene også være forbrytere, mens en tredjedel av den øvrige befolkningen kunne utvise enkelte forbrytertrekk uten å være forbrytere. Evensen avrunder med sin mening, som karakteristisk både kritiserte og ga betydelige innrømmelser og sa at utfra Lombrosos avvik kan det ikke trekkes mange slutninger, heller ikke kan slike avvikelser si oss noe om et individs uforbederlighet eller samfunnsfarlighet. *Men*, sa Evensen, det må erkjennes at slike avvikelser ofte finnes blant forbrytere enn andre.<sup>96</sup> Relevansen er at Evensen sa seg enig i at hos en gruppe mennesker med ulike grader av forbrytertrekk, finner vi oftere forbrytere blant de mennesker som har nettopp flere av disse forbrytertrekkene. Indikasjonen er at det er en korrelasjon mellom raten av forbrytertrekk og forbrytermennesker.

Elina Svarva Rødal skrev i sin masteroppgave fra 2021 om Hans Evensen. Her skriver hun at Evensen kritiserte vagheten rundt Lombrosos lære, og at det ikke var noe klart skille mellom individer med *arvede egenskaper* og følger av sykdommer. Hun oppsummerer avsnittet med å si at Evensen mente at miljøet var den *viktigste* forklaringen på hvorfor en person ble diagnostisert med 'dementia praecox'. I denne påstanden, som skal fungere som et motargument mot teorien om *Den fødte forbryter*, dukker spørsmålet om hva som ble regnet som den *nest* viktigste forklaringen?<sup>97</sup> Det skal erkjennes at Lombrosos teorier anvendte begreper med en tydelig vaghet, slik Evensen selv påpekte.<sup>98</sup> Men dette i seg selv gjorde ikke begrepet uanvendbart. For ved å markere at skille mellom arvede egenskaper og følger av sykdommer var vagt, sier man også at det fantes ett skille, enn om det var vagt, og at det må i det minste være *enkelte* tilfeller som ikke kan forklares på annen måte enn med arvede egenskaper.

---

<sup>94</sup> Elden 2021. *Justismord* betegner når en person blir feildømt. I rettspleien er justismord noe man for all pris vil unngå derfor sier man at det er «bedre at ti skyldige blir frifunnet enn at en uskyldig blir dømt.»

<sup>95</sup> Lombroso 1877 & Lombroso 1897

<sup>96</sup> Evensen 1910: 13

<sup>97</sup> Røssberg 2022. Dementia praecox var et begrep for det vi i dag kaller for schizofreni. Dette begrepet ble brukt av blant annet Emil Kraepelin og Hans Evensen.

<sup>98</sup> Evensen 1911: 55



I sin oppgave viser Rødal funn hvor to av åtte individer i kriminalasylet, 25%, selv med den nye arvelighetsforståelsen, hadde sine sinnssykdommer forklart med arv – færre enn før, men fortsatt betydelige tilfeller.<sup>99</sup> På dette tidspunktet, innenfor oppgavens periode 1890-1910, ble ikke Lombroso sin teori blitt kategorisk tilbakevist eller vitenskapelig *avkreftet*; utfra den samtidige kritikken vi har gjennomgått var det fortsatt mulig å anvende Lombroso, selv om langt færre enn tidligere nå kunne betegnes som *fødte forbrytere* var det fortsatt tilfeller som ikke kunne redegjøres på en annen måte enn ved bruk av Lombrosos begreper.

Evensen gjenfortalte hva Lombroso kalte for *forbryterens naturhistorie* som hadde sitt opphav hos kjøttetende planter og deres mord på insekter. Det fantes også en type lov og rett i alle menneskesamfunn, eller i det minste, sa Evensen, en slags sedvanerett. Og om dette fantes er det unngåelig at det også har vært de blant dem som overtrer disse og dermed regnet som forbrytere. I dette avsnittet redegjorde Evensen for sitt syn om den iboende moralen alle mennesker har, som han også mente fantes i rudimentær form hos dyr. Dette var et motargument til Lombroso som, ifølge Evensen, mente at begrepet 'forbrytelse' ikke opprinnelig har eksistert blant de 'ville' folkeslag. Og at blant disse var som regel alle forbrytere fordi disse manglet moral. Evensen presiserte sin tolkning; de 'ville' manglet *samme* moral som Lombrosos egen og dermed hadde de ingen moral slik Lombroso så det. Evensens poeng er at alle folkeslag har en viss moral og dermed rudimentære strukturer for lov og rett som skiller deres forbrytere fra resten av befolkningen.<sup>100</sup>

Videre påpekte Evensen at «Atavismen blir da i grunden ikke andet en ufrugtbar sammenlikning av ydre likheter, i *det høieste en overlevering*, ikke nogen forklaring av en organisk sammenheng.»<sup>101</sup> Kritikken gikk ut på at Evensen mente at Lombroso overbrukte atavismen slik at det fremstod som en sammenlikning av ytre kvaliteter, men han medga at det i beste fall kunne være snakk om overleveringer mellom individer. Det betyr slik vi forstår det i dag, en genetisk overlevering mellom individer. Evensen påpekte videre at det først i senere tid hadde blitt gjort forsøk på å reformere atavisme-teorien, slik at den omfattet færre «abnormiteter» og dermed færre tilfeller, og på den måten kunne man unngå at naturlig variasjoner ble ansett som abnormiteter.<sup>102</sup> På dette tidspunkt etter Lombroso sin død, hadde fortsatt ikke denne reformen blitt gjennomført. Dette forstår vi ved at det har blitt gjort *forsøk*, noe som indikerer på at det ikke blitt fullendt riktig enda. Slik sett kan ikke Lombroso

---

<sup>99</sup> Rødal 2021: 47-48

<sup>100</sup> Evensen 1910: 13-14

<sup>101</sup> Ibid: 16. Eget trykk, nok engang innledes innrømmelser av kritikk.

<sup>102</sup> Ibid: 16

kritiseres for å ha en annen forståelse og anvendelse av atavismeteorien enn den som utviklet seg etter hans død.

Evensen la frem at atavisme først og fremst var relevant når abnorme trekk kunne knyttes til degenerasjon, men ikke når disse trekkene kunne knyttes til sykdom. Dette er en del av hans kritikk mot Lombroso, nemlig at det var lett å forveksle et tilfelle hvor et individ som følge av sykdom, medfødt eller ervervet, hadde fått sin utvikling stanset eller hemmet på et tidlig trinn i utviklingen, med et tilfelle hvor en har medfødte degenerasjonstrekk. Resultatet av dette, hvordan individet fremsto åndelig og kroppslig, kunne lett forveksles, mente Evensen, med et individ fra et for lengst tilbakelagt utviklingsstadium - altså tidligere i evolusjonsutviklingen noe som ville ligne på Lombrosos *Forbrytermenneske*.<sup>103</sup> Det Evensen sa her er at Lombroso hadde gjort en tabbe i sin forståelse fordi disse to tilfellene kunne være lett å forveksle. I Evensen sitt svar ser vi at han medga at det tilsynelatende kunne være slik Lombroso beskrev, en sammenheng mellom lite utviklede mennesker med arvede egenskaper og forbryrertilbøyeligheter, men Evensen var tydelig med å understreke at sykdommer kunne føre til resultater i individer som lignet *den fødte forbryter*, men at om sykdommen var unngått ville de vært normale – altså ikke fødte forbrytere.

Evensen mente fosterutviklingen i stor grad gjenspeiler den utviklingen som «stammen» har for lengst tilbakelagt.<sup>104</sup> Fordi evolusjonslæren tilsier at tidligere former for mennesker har gjennomgått en kronologisk utvikling oppover den samme «stammen» vil derfor en stansing av ett moderne menneskets utvikling skape et individ som fremstår lavere på denne stammen, altså fra et tidligere evolusjonistisk trinn. Med dette i tankene sa Evensen at Lombroso delvis hadde rett i sitt syn på atavismen. Problemet med resten av Evensens kritikk var at det var tydelig at hans bevis ikke var sterke nok til å helhetlig avkrefte Lombrosos teorier. Evensen hevdet at det er tvilsomt at det var noen fysiologisk (genetisk) atavisme, men kunne ikke bekrefte dette og selv bemerket han at enkelte mennesker hadde visse abnormiteter som gjorde at de fremstod nettopp som individer fra en lavere stand – som forbrytermennesker.<sup>105</sup>

Det var heller ikke så lett som Lombroso skulle ha det til, fordi det kunne være forskjellige årsaker til at et individ fremsto som det gjorde og det trengte ikke ha kobling til forbrytermennesket eller *den fødte forbryter*. Det kunne ha opphav fra andre genetiske variasjoner, sykdommer (slik som Evensen påpekte), miljø eller innvirkninger på en utvikling

---

<sup>103</sup> Rødal 2021: 46

<sup>104</sup> Evensen 1910: 16

<sup>105</sup> Ibid: 16

til et menneske.<sup>106</sup> Evensen prøvde i beste fall å nyansere dette ved å trekke inn miljø og sykdom som årsaksforklaring i flere av tilfellene.

Rødal beskriver måten Evensen førte pasientjournalene i Kriminalasylet mens han var bestyrer. Ifølge Rødal var Evensen opptatt av å undersøke familien og slektninger til pasienten for å finne ut om det fantes symptomer på sinnssykdom i familiens arvestoff.<sup>107</sup> Dette gjorde han for å finne ut om en sinnssykdom hadde sitt opphav gjennom individets arv, slik som degenerasjonsteorien la frem, men ved å undersøke familien kunne samtidig Evensen se på miljøforhold. Hvilket miljø levde familien i? De samme omstendigheter og betingelser, eller miljø, hos en gruppe kan føre til de samme sykdommene eller tilstandene. Det er tydelig at Evensen prøvde å bruke miljøfaktorer i større grad enn sin forgjenger, bestyrer Bødtker, hadde gjort. Men tross dette gikk ikke Evensen helt vekk fra degenerasjonsteorien i sin arbeidspraksis og avviste den ikke fullt ut ettersom arv fortsatte å ha en stor rolle, ved siden av miljø, som årsaksforklaring.<sup>108</sup>

Selv om Lombroso var en verdig vitenskapsmann og forsker i Evensens øyne, så måtte Evensen innrømme følgende: «De ideer, L. kjæmpet mest for, forbrydelsen som atavisme og dulgt epilepsi, er de mindst verdifulle i hans arbeider om forbryderen.»<sup>109</sup> Med tanke på den tredje kongressen og kritikken Lombrosos teorier fikk, bekrefter dette at diskrediteringen av *den fødte forbryter* var en av flere meninger innad i kongressen og selv om denne meningen ble spredt videre til offentlige aviser var realiteten, i hvert fall i det norske fagmiljøet, det motsatte. Denne teorien var fortsatt levende og meget omdiskutert selv etter Lombrosos død i 1909. Evensen sitt foredrag *Cesare Lombroso som menneske og forsker* vitner nettopp om at selv lenge etter at teorien skal ha blitt avlivet i 1892, var fortsatt Lombrosos teorier de som satte rammen for diskusjonen i det kriminalantropologiske feltet, men også i andre vitenskapelige felt som medisin. Og karakteristisk for samtiden så var ofte enhver kritikk av *Forbrytermennesket* medfulgt av innrømmelser eller usikre avvisninger nettopp fordi Lombrosos forskning var relativt banebrytende.

Hans Evensen avslutter sitt foredrag med at Lombroso lot seg påvirke av fantasi i sine undersøkelser, men at vitenskapen trenger fantasi for å formulere de rette spørsmålene.<sup>110</sup> La oss bare tenke på Isaac Newton hvor det i den folkelige tradisjonen påstås at han ved å se et

---

<sup>106</sup> Rødal 2021: 46

<sup>107</sup> Ibid: 37

<sup>108</sup> Rødal 2021: 37

<sup>109</sup> Evensen 1910: 19

<sup>110</sup> Ibid: 32

eple falle på bakken (eller på sitt hode) oppdaget prinsippet om gravitasjon.<sup>111</sup> Det er i stor grad intuisjon og fantasi som starter et forskningsarbeid som så ledes videre. Slik var det også med Lombrosos arbeid og det er slik han og hans teorier ble husket og bearbeidet av Hans Evensen.

### Oppsummering – Hagerup, Dedichen og Evensen

Tendensene i fagmiljøet var ganske klare og det var stort sett enighet blant de norske legene som Evensen og Dedichen, men også tildels hos professor Hagerup. De fleste ville si de avviste Lombrosos teori, men medga at store deler av Lombrosos forskning og hans arbeid var fruktbart for forskningen og mange av dem brukte, slik Schaanning påpeker om Dedichen, Lombrosos vitensregime. At de fleste sa seg enig i at de *avviste* Lombrosos teorier i samtiden, ser ut til å ha vært del av en trend fra de kriminalantropologiske kongressene (især den tredje), om å være uenig i og «tage Afstand fra de Lombrosiske Doktriner.»<sup>112</sup> som Hagerup påpekte.

Rødal påpekte også dette i sin masteroppgave at hverken Hagerup eller Dedichen var *tilhengere* av Lombrosos teori om *den fødte forbryter*.<sup>113</sup> Til tross for at de to var uenig i konklusjonene og slutningene, eller deler av Lombrosos teori, så kom de stadig med store innrømmelser. De medga også at deler av teorien hadde vitenskapelig basis og bygget på faktisk forskning, men at de ikke ville tatt de samme funnene i den retningen Lombroso gjorde. Særlig gjaldt dette for Dedichen som alltid vektla hva han var uenig i med teoriene, men at han fortsatt fant store deler av teorien og forskningen interessant og fruktbar ettersom han brukte mye tid på å kommentere og nyansere den. Dedichen forholdt seg til Lombrosos teorier og forskning og kritiserte ofte *konklusjonene* Lombroso gjorde, noe som akademikere ofte trakk frem som den svakeste og minst vitenskapelige delen av Lombrosos forskning.<sup>114</sup>

Rødal beskriver også en norsk psykiater Harald Holm (1852-1926) som støttet Lombrosos degenerasjonsteori. Rødal skriver: «Likevel hevdet Holm at forbrytere ikke ble født sånn, men at det heller skyldtes en kombinasjon av arv og ervervelse. Holm mente likevel at arv var hovedårsaken.»<sup>115</sup> Det å understreke at en født forbryter ikke er født en forbryter, men likevel mene at det skyldtes arv og ervervelse er ikke en faktisk avvisning av teorien. Forståelsen av at man avviser *Den fødte forbryter* teorien ved å forklare en forbryter med både arv, ervervelse og miljø ser ut til å komme igjen flere steder i norsk forskningslitteratur i perioden,

---

<sup>111</sup> Siegmund-Schultze 2019

<sup>112</sup> Hagerup 1893: 6

<sup>113</sup> Rødal 2021: 29

<sup>114</sup> Morgenbladet «Kriminalantropologiens nuværende Standpunkt.» 29. april 1894.

<sup>115</sup> Rødal 2021: 41

blant annet hos Holm. Det ble stadig trukket frem som et argument for at teorien var død eller ugyldig, men jeg mener at det ikke nødvendigvis var en avvisning, men heller en nytolkning og delvis videreføring av teorien hvor miljø ble tillagt en rettfærdig og større del av faktorene til forbryterne.

### 3. Konklusjon

I denne oppgaven har jeg forsøkt å undersøke og drøfte tre hovedspørsmål: hvordan påstanden fra den kriminalantropologiske kongressen i 1892, som hevdet at «den fødte forbryter» teorien ble vitenskapelig erklært død, påvirket den faglige diskusjonen i årene som fulgte? Hvordan oppfattet den norske pressen og fagmiljøet teorien om den fødte forbryter, særlig etter den andre kriminalantropologiske kongressen? Det tredje spørsmålet var i hvilken grad har teorien blitt forstått, misforstått eller misrepresentert i og av det norske fagmiljøet? Jeg har også forsøkt å forklare misforståelsene som i sin samtid påvirket forståelsen og debatten rundt Lombrosos teorier. Slik forståelse kommer med nærlesning av kildene, og etter å ha satt seg inn i disse fordyper man sin innsikt gjennom Gadammers hermeneutiske sirkel. Hensikten er å prøve å tyde datidens forståelse av teorien, hvorvidt teorien i denne perioden kunne avkrefte eller ikke. Ettersom vi har sett at diskusjon og debatten vedvarte lenge selv etter Lombroso sin død, til tross for at teoriene hans hadde blitt så sterkt kritisert.

Hva det angår teoriens fremstilling og formidling i avisene i perioden kan vi si som følger; etter å ha hatt en kvalitativ analyse av avisene ble det raskt klart at de fleste formidlerne, altså forfatterne bak spaltene om Lombrosos teorier, var ofte gjengangere fra fagfeltet som for eksempel Dedichen som har vist seg å være en produktiv skribent som har fattet stor interesse for Lombroso. Følgelig ser vi at det ganske sammenhengende og enstemmige bilde som man finner i fremstillingen hos både avisene og i fagmiljøet kan forklares ved at det stort sett er de samme aktørene som er aktive på begge områdene. Likevel ser vi en forskjell når det gjelder hva journalister og fagfolk fokuserer på. For avisene var fokuset ofte på det interessante og det fascinerende som solgte godt og pirret nysgjerrigheten. Dette kommer til uttrykk når deknningen av kongressene gikk kraftig ned etter at Lombroso, fascinasjonens midtpunkt, ikke lenger deltok på kongressene. Avisene ønsket å informere og vekke interessen hos leserne om den utviklingen som ble gjort på fagfeltet; de rapporterte altså om det som var interessant og det som ved Lombrosos teorier fagfolk kritiserte eller kommenterte på. Tidvis kommer også avisens redaktører med sine egne nyanseringer.

I oppgavens tilfelle har det vært fruktbart å ikke bare se på kritikken og det som blir sagt, men også være oppmerksom på det som ble utelatt eller ikke kommentert på; i en kritikk unngår man ofte å trekke inn det som taler imot ens eget poeng. Hva fagfolk derimot har fokusert på har vært kritikk og særlig utfordringene knyttet til Lombrosos teorier. Vi har sett at avisene formidler informasjon til folket ved å publisere referat fra møter og kongressene, sammenfatninger og oppsummeringer av den faglige diskusjonen og ved å trykke spalter forfattet av fagfolk. Jevnt over ser det ut som avisene prøver å stå for en objektiv fremstilling av saken basert på fagmiljøets oppsummeringer og sammenfatninger. Ikke bare var det interesse for Lombrosos teorier etter 1892, men den mottok også støtte og kritikk som del av en aktiv vitenskapelig debatt som undergraver påstanden om teoriens død i 1892.

Uten å gjøre noen krav om teoriens holdbarhet i dag, så har jeg forsøkt å forstå debatten og debattens anvendelse slik den var i samtiden og ikke nødvendigvis bare slik den ble omtalt av fagmiljøet i samtiden. Det har vært viktig å se på primærkildene slik de var med nytt syn særlig fordi det fremstår utfra mitt arbeid at Lombrosos teori, hvert fall hans konklusjoner og de slutningene han trakk om *Den fødte forbryter*, var i sin samtid regnet som meget kontroversielle. Diskusjonen ble dermed raskt preget av et etablert narrativ. Hagerup påpekte selv at det så ut til å være *mote* i samtiden å være kritisk innstilt til Lombroso sine teorier.<sup>116</sup> Dette er nok også grunnen til at teorien ble erklært som vitenskapelig begravet i 1892, nettopp fordi den var såpass kontroversiell og at det var en ugunstig interessekonflikt i fagmiljøet. Det er ikke snakk om *den fødte forbryters* død fra 1892, men heller dens videreføring og arv. Etter oppgavens gjennomgang håper jeg det fremstår tydelig at dette kan forstås som en politisk hendelse.

Denne holdningen, mest utbredt i det norske fagmiljøet, er problematisk når det gjelder å forstå Lombrosos teoriers faktiske plass, forståelse og anvendelse i vitenskapen. Den kritikken, som i utgangspunktet har fremstått fra kritikerens side som en helhetlig og total avvisning, har vist seg ved nærmere undersøkelse å være en mye mer innsnevret kritikk. Oftest viser det seg at den faktiske kritikken ligger hovedsakelig ved de deler av teorien som hviler på Lombrosos antagelser og slutninger – som mange anklaget for å være fantasifulle og generelt «et hav av misforståelser».<sup>117</sup> Resten eller store deler av teorien består da oftest som referanserammen i fagmiljøet slik Schaanning påpekte.<sup>118</sup> Jeg har ikke funnet noen innenfor

---

<sup>116</sup> Hagerup 1893: 6

<sup>117</sup> Morgenbladet «Vitenskab og Forbrydervenlighed» av Dedichen. 8. januar 1895

<sup>118</sup> Schaanning 2013: 123

oppgavens periode som uttrykkelig avviste teorien helt. Det var heller ikke noe man forsøkte i sin tid. Som vi har sett i oppgaven kom det meste av kritikken mot Lombrosos slutninger også stadig med innrømmelser og bekreftelser av teoriens øvrige funn og metoder, som bekrefter og styrker oppfatningen til Nicole Rafter og mange andre, om at Lombroso regnes som en paradigmeskifter og hans teorier som grunnpilarer i moderne rettspsykiatri.

Det vi ser fra kritikken til Evensen, Hagerup, Dedichen og andre forskere i samtiden er at man klarte med større sikkerhet å forklare mange av Lombrosos *forbrytermennesker* ikke som fødte forbrytere, men som resultater av miljø, oppvekst eller ervervede sykdommer. Dette redegjør for en stor del av individene som inntil da ble regnet som forbrytermennesker, men likevel gjenstår stadig de resterende tilfellene hvis forbryterske vesen finner sin forklaring i arv, medga forskerne. Til tross for Hagerup, Dedichen og Evensens uttalelser, kunne de ikke avvise Lombroso helt og det viser seg ved nøyere undersøkelser at disse var langt større tilhengere av Lombrosos vitnesregimet enn det tilsynelatende fremsto, noe jeg redegjorde for i oppsummeringen over.

Ny vitenskap og genetik har gjort det mulig å diagnostisere flere på en mer nøyaktig måte. Følgelig har langt flere årsaker til psykiske og kroppslige utfordringer blitt forklart med miljø, oppvekst og ervervede sykdommer enn med *arvede egenskaper*.<sup>119</sup> Mot slutten av oppgavens periode, etter debattens storhetstid rundt 1894 og 1898, ser vi at det i løpet av årene med mindre dekning av saken, oppstod et narrativ fortonet av det norske fagmiljøet som gjenfortelles i avisene i anledningen av den store vitenskapsmannen Lombrosos død i 1909. Det skrives i samtiden at det ikke er Lombrosos *Fødte forbryter* og hans slutninger som står igjen som hans største bidrag, men heller, skriver avisene, er det hans arbeid som la opp til et paradigmeskifte hvor videreføring av hans vitnesregime fungerte som en inspirasjon til videre forskning.<sup>120</sup> Men store deler av arbeidet til Lombroso, og paradigmeskiftet han innførte, har blitt tatt opp og videreført i dag. Rafter skrev at Lombrosos typologi ved å skille fødte forbrytere fra de øvrige kriminelle finner gjenklang i dagens kjente distinksjon mellom livsvarige residivister og tenårings-begrensede forbrytere. Kjernearbeidet til Lombrosos teori om kriminell atavisme gjenspeiler dagens *evolusjonskriminologi* og på denne måten forutså Lombroso dagens genetiske og nevrologiske årsaksforklaringer for forbrytelser.<sup>121</sup> Lombrosos teori hadde ikke på oppgavens tidspunkt møtt genetikken, og dette forklarer

---

<sup>119</sup> Rødal 2021: 47

<sup>120</sup> Morgenposten-utenbys utgave «Cesare Lombroso.» 20. oktober 1909.

<sup>121</sup> Rafter, Posick & Rocque 2016: 95

hvorfor det var mye spekulasjon og vaghet med teorien; det er tross alt vanskelig å si noe om ens *arvestoff* ved å måle kranier eller neser. Det forblir nok slik som avisene skrev at det som ble tatt med videre, og ikke det som ble etterlatt i glemmeboken, forblir Lombrosos største og vedvarende bidrag til vitenskapen.

≈



## Referanseliste:

- Dedichen, H. (1891). Forbrydelse og Utilregnelighed. *Norsk Magazin for Lægevidenskaben*, 52, 1066-1067. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digitidsskrift\\_2014051681004\\_001](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digitidsskrift_2014051681004_001)
- Dedichen, H. (1892). Anmeldelser og Bognyt. *Norsk Magazin for Lægevidenskaben*, 53, 726-734. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digitidsskrift\\_2014071081031\\_001](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digitidsskrift_2014071081031_001)
- Dedichen, H. (1896). 4de kriminalanthropologiske Kongres. *Norsk Magazin for Lægevidenskaben*, 57, 335-336. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digitidsskrift\\_2015062681006\\_001](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digitidsskrift_2015062681006_001)
- Dedichen, H. (1898). *Paa begge sider af sindssygdommenes grænse*. Kristiania: Det norske Aktieforlag. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digibok\\_2015062408057](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2015062408057)
- Dedichen, H. (1901). Congres internationale d'anthropologie criminelle. *Tidsskrift for nordisk retsmedicin og psykiatri*, 1, 297-301. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digitidsskrift\\_2015011982002\\_001](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digitidsskrift_2015011982002_001)
- Dybvig, D.D & Dybvig, M. (2013). *Det tenkende mennesket: Filosofi- og vitenskapshistorie med vitenskapsteori*. (2 utg.). Trondheim: Tapir Akademisk Forlag
- Elden, J.C. (2021 11.mai). Justismord. Store Norske Leksikon. Hentet 10.04.2022 fra <https://snl.no/justismord>
- Evensen, H. (1910). Cesare Lombroso som menneske og forsker. Foredrag i Trondhjems Lægeforening. *Tidsskrift for den Norske lægeforening*. 1911. (Nr 6, 31 aargang).
- Evensen, H. (1911). Kritik av Degenerationslæren. Foredrag paa norsk Psykiatrisk forenings møte i Bergen den 7de august 1909. Kristiania: Steen'ske Boktrykkeri
- Fossum, E & Meyer, S. (2008) *Er nå det så sikkert? Journalistikk og kildekritikk*. (3 utg.). Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Hagerup, F. (1892). Forhandlinger ved den Norske kriminalistforenings første møte i oktober 1892. Kristiania: H. Aschehoug & Co. 1893
- Kaluszynski, M. (2006). The International Congress of Criminal Anthropology: Shaping the French and International Criminological Movement, 1886-1914. I Becker, P & Wetzell, R, F. (Red.) *Criminals And Their Scientists: The History of Criminology in International*

Perspective. (s. 301-316). New York & New Hampshire: German Historical Institute & Cambridge University Press

Kjeldstadli, K. (2019) *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*. (2 utg.). Oslo: Universitetsforlaget

Lilly, J. R, Cullen, F.T & Ball, R. A. (2007) *Criminological Theory: Context and Consequences*. (4. utg) Thousand Oaks: Sage Publications

Lombroso, C, Gibson M. (Red.) & Rafter, N. (Red.) (1896-97) *Criminal Man*. Durham & London: Duke University Press

Melve, L. & Ryymin, T. (Red.). (2018). *Historikerens Arbeidsmåter*. Oslo: Universitetsforlaget

Ottosen, R. (2010). *Norsk Presses Historie 1-4 (1660-2010): Bd. 2. Parti, Presse og Publikum 1880-1945*. Oslo: Universitetsforlaget

Rabben, M.B & Thomassen, Ø. (2019). Humanitet, kontroll og tvang ved Kriminalasylet 1895-1915. *Historisk tidsskrift*, 98, 68-86. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2019-01-05>

Rafter, N, Posick, C & Rocque, M. (2016) *The Criminal Brain: Understanding Biological Theories of Crime*. (2. utg). New York: New York University Press

Rødal, E.S. (2021). *Født som forbryter? En undersøkelse i bruken av internasjonale teorier ved Kriminalasylet i Trondheim i perioden 1895-1915*. (Masteroppgave, NTNU.) Trondheim.

Røssberg, J.I. (2022 15. februar) Dementia praecox. Store Norske Leksikon. Hentet 26.04.2022 fra [https://sml.snl.no/dementia\\_praecox](https://sml.snl.no/dementia_praecox)

Schaanning, E. (2013) *Kampen om den forbryterske sjel: Kriminal Filosofiske Vitenstrekk*. (2 utg). Oslo: Akademika Forlag

Siegmund-Schultze R. (2019 20. april) Isaac Newton. Store Norske Leksikon. Hentet 30.03.2022 fra [https://snl.no/Isaac\\_Newton](https://snl.no/Isaac_Newton)

Skålevåg, S.A. (2020 11. april) Henrik Dedichen. Store Norske Leksikon. Hentet 30.03.2022 fra [https://snl.no/Henrik\\_Dedichen](https://snl.no/Henrik_Dedichen)

Skålevåg, S.A. (2021 30. november) Hans Eduard Evensen. Store Norske Leksikon. Hentet 10.04.2022 fra [https://snl.no/Hans\\_Eduard\\_Evensen](https://snl.no/Hans_Eduard_Evensen)

Tjelmeland, H. (2004). Aviser som historisk kilde. *Pressehistoriske skrifter*, 3, 114-130.  
[http://www.pressetidsskrift.no/content/uploads/pub/2018/10/Pressehistoriske-skrifter-nr.-3\\_2004.pdf](http://www.pressetidsskrift.no/content/uploads/pub/2018/10/Pressehistoriske-skrifter-nr.-3_2004.pdf)

Ukjent forfatter. (1892). International Kongres for Kriminal-Antropologi. *Norsk Magazin for Lægevidenskaben*, 53, 501-501. Hentet fra [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digtidsskrift\\_2014071081031\\_001](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digtidsskrift_2014071081031_001)

Voje, K.L. (2021, 2.juli). Atavisme. Hentet 1.03.2022 fra <https://snl.no/atavisme>

Warberg, S. (2016). *Den fødte forbryter. Diskursive brytninger i fremstillinger av kriminalitet og degenerasjon i norsk litteratur og offentlighet 1890-1910*. (Doktorgradavhandling, NTNU) Trondheim.

Wass, K.M. (2016). *Hans Evensen og forbryterne ved Kriminalasylet. Hvilke psykiatriske perspektiver hadde Hans Evensen på forbrytere i perioden han var bestyrer ved Kriminalasylet i Trondheim (1901-1915)?* (Masteroppgave, NTNU.) Trondheim.

Wellcome Library. Fotografi: Cesare Lombroso, l'Uomo Delinquente, Turin: Fratelli Bocca Editori, 1889. Volume I Table XIII. Wellcome Collection. CC BY 4.0. Hentet fra <https://wellcomecollection.org/works/n8zq5vyj>

Wellcome Library. Fotografi: Portrait of C. Lombroso from Dr. A. Mansch's Medical World. Wellcome Collection. CC BY 4.0. Hentet fra <https://wellcomecollection.org/works/z6gxus3j>

## Avisreferanser fra tiden 1892-1909:

Bergens Tidende «Den anthropologisk-kriminalistiske Kongres i Brusel.» 1. september 1892. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_bergenstidende\\_null\\_null\\_18920901\\_25\\_246\\_1](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_bergenstidende_null_null_18920901_25_246_1)

Dagbladet «Kriminalismødet» 19. oktober 1892. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_dagbladet\\_null\\_null\\_18921019\\_24\\_323\\_1](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagbladet_null_null_18921019_24_323_1)

Morgenbladet «Kriminalanthropologiens nuværende Standpunkt.» 29. april 1894. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_morgenbladet\\_null\\_null\\_18940429\\_76\\_224\\_2](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_morgenbladet_null_null_18940429_76_224_2)

Morgenbladet «Sindsygdom og Forbrydelse.» av Dedichen, H. 16. september 1894. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_morgenbladet\\_null\\_null\\_18940916\\_76\\_496\\_3](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_morgenbladet_null_null_18940916_76_496_3)

Morgenbladet «Vitenskap og Forbrydervenlighed» av Dedichen, H. 8. januar 1895. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_morgenbladet\\_null\\_null\\_18950108\\_77\\_12\\_1](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_morgenbladet_null_null_18950108_77_12_1)

Moss Avis «Om forbrydelse, Tilregnelighed og Straf.» 9. februar 1895. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_mossavis\\_null\\_null\\_18950209\\_20\\_12\\_1](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_mossavis_null_null_18950209_20_12_1)

Morgenbladet «Den fjerde kriminalantropologiske Kongres.» av Dedichen, H. 9. april 1896. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_morgenbladet\\_null\\_null\\_18960409\\_78\\_198\\_1](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_morgenbladet_null_null_18960409_78_198_1)

Dagbladet «Forbrydere» 16. oktober 1897. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_dagbladet\\_null\\_null\\_18971016\\_29\\_296\\_1](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagbladet_null_null_18971016_29_296_1)

Ørebladet «Børn af forbryderske forældre.» 1. juli 1898. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_oerebladet\\_null\\_null\\_18980701\\_8\\_184\\_1](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_oerebladet_null_null_18980701_8_184_1)

Aftenposten «Forbryderondet. Vaneforbrydere.» 3 juni. 1900. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_aftenposten\\_null\\_null\\_19000603\\_41\\_403\\_3](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_aftenposten_null_null_19000603_41_403_3)

Bergens Aftenblad «Hos Tolstoj.» 26. oktober 1901. Hentet fra [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_bergensaftenbladbergenattenattini\\_null\\_null\\_19011026\\_137\\_7856\\_1](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_bergensaftenbladbergenattenattini_null_null_19011026_137_7856_1)

Morgenposten-utenbys utgave «Cesare Lombroso.» 20. oktober 1909. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_dagensnytt\\_null\\_null\\_19091020\\_2\\_243\\_1](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_dagensnytt_null_null_19091020_2_243_1)

Trondhjems Adresseavis «Lombroso Afgaaet ved Døden.» 22. oktober 1909. Hentet fra: [https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb\\_digavis\\_trondhjemsadresseavis\\_null\\_null\\_19091022\\_143\\_320\\_1](https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digavis_trondhjemsadresseavis_null_null_19091022_143_320_1)